

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра загальної педагогіки та дошкільної освіти

На правах рукопису

МАКАРСЬКА ЯРОСЛАВА ЮРІЇВНА

**РОЗВИТОК СЕНСОРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ В
ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ПІД ЧАС ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійна програма Дошкільна освіта
Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:
ЄМЧИК ОЛЕКСАНДРА ГРИГОРІВНА,
кандидат педагогічних наук,
доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № ____
засідання кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти
від __. __. 2024 р.
Завідувач кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти
проф. Семенов О.С. _____

ЛУЦЬК – 2024

АНОТАЦІЯ

Макарська Я. Ю. Розвиток сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять.

Магістерська робота присвячена комплексному дослідженню розвитку сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять. Розкрито психофізіологічні основи та зміст розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку, котрий визначено як процес вдосконалення і формування навичок сприйняття і обробки інформації, яка надходить через органи чуття: зір, слух, дотик, смак і запах.

Визначено критерії та показники розвитку сенсорних здібностей у дітей 3-4 років. Серед них виділено такі критерії: зорове сприйняття, слухове сприйняття, дотикове сприйняття, смакове сприйняття, нюхове сприйняття, просторове сприйняття, специфічне сприйняття. Для визначення реального стану розвитку сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку розроблено також характеристики відповідних рівнів – високого, середнього та низького.

У результаті експериментального дослідження встановлено необхідність цілеспрямованої роботи з розвитку у дітей молодшого дошкільного віку сенсорно-пізнавальної компетентності. Теоретично обґрунтовано і апробовано експериментальну методику розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять. Визначено, що методика буде ефективною за таких педагогічних умов: створення відповідного інтегрованого сенсорно-пізнавального середовища закладу дошкільної освіти; управління якістю сенсорно-пізнавального розвитку дітей.

Ключові слова: сенсорні здібності, інтегровані заняття, розвиток сенсорних здібностей

ABSTRACT

Makarska Ya.Yu. The Development of Sensory Abilities of Children of Younger Preschool Age During Integrated Classes.

The master's thesis is devoted to the comprehensive study of the development of sensory abilities of children of younger preschool age during integrated classes. The psychophysiological foundations and concept of the development of sensory abilities of children of younger preschool age are revealed, which is defined as the process of improving and forming the skills of perception and processing of information that comes through the senses: sight, hearing, touch, taste and smell.

The criteria and indicators of the development of sensory abilities of 3-4 years old children have been determined. Among them, the following criteria are highlighted: visual perception, auditory perception, tactile perception, taste perception, olfactory perception, spatial perception, specific perception. In order to determine the real state of development of the sensory abilities of children of younger preschool age, the characteristics of the corresponding levels - high, medium and low - have also been developed.

As a result of the experimental study, the need for purposeful work on the development of sensory-cognitive competence of children of younger preschool age was established. The experimental methodology for the development of sensory abilities of children of younger preschool age during integrated classes has been theoretically substantiated and tested. It was determined that the method will be effective under the following pedagogical conditions: creation of a suitable integrated sensory and cognitive environment of a preschool education institution; management of the quality of sensory and cognitive development of children.

Key words: sensory abilities, integrated classes, development of sensory abilities

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СЕНСОРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ.....	10
1.1. Психолого-педагогічні основи розвитку сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку.....	10
1.2. Методи та прийоми розвитку сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку	17
1.3. Сутність та основні вимоги до проведення інтегрованих занять з дітьми молодшого дошкільного віку.....	23
РОЗДІЛ II.МЕТОДИКА РОЗВИТКУ СЕНСОРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ	34
2.1. Діагностика розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку	34
2.2. Зміст педагогічної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти щодо розвитку сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять.....	51
2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи	58
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку є надзвичайно важливою складовою їхнього загального розвитку. В українській науці ця проблема набуває все більшої актуальності через розуміння значущості сенсорного розвитку для формування когнітивних та моторних навичок, емоційної та соціальної адаптації дитини.

Сенсорні здібності включають здатність сприймати та інтерпретувати інформацію, отриману за допомогою органів чуття – зору, слуху, дотику, смаку та нюху. У дітей молодшого дошкільного віку ці здібності ще тільки починають утверджуватись, тому важливо створити оптимальні умови для їх стимулювання та розвитку.

Українські вчені, такі як Олена Линник та Ірина Смирнова, підкреслюють, що ранній сенсорний розвиток є основою для подальшого інтелектуального, емоційного та фізичного розвитку дитини. Вони зазначають, що недостатній розвиток сенсорних здібностей може призвести до затримки у формуванні мовлення, дрібної моторики, а також до труднощів у соціальній адаптації.

Актуальність проблеми також зумовлена сучасними змінами в освітньому середовищі та способі життя дітей. Сьогодні діти дедалі більше часу проводять перед екранами телевізорів, комп'ютерів і мобільних пристроїв, що обмежує їхні сенсорні враження та можливості для активної гри і взаємодії з навколишнім світом. Дослідники зазначають, що такі умови можуть призводити до сенсорної депривації, що негативно впливає на розвиток дітей.

В українській педагогічній практиці вже впроваджуються різні методи та підходи для стимулювання сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку. Це включає використання ігрових методів, сенсорних

коробок, інтерактивних ігор, музичних занять, художньої діяльності та інших форм активності, що сприяють розвитку різних сенсорних здібностей.

Наукові дослідження в Україні також акцентують увагу на важливості індивідуального підходу до кожної дитини, врахування її сенсорних особливостей та потреб. Наприклад, деякі діти можуть потребувати додаткової стимуляції певних органів чуття через специфічні вправи або терапевтичні заходи.

Значний внесок у розвиток цієї теми зроблено вітчизняними науковцями у галузі психології та педагогіки, які досліджують взаємозв'язок між сенсорним розвитком і загальним розвитком дитини. Їхні роботи підкреслюють, що раннє виявлення та корекція сенсорних порушень можуть запобігти багатьом проблемам у майбутньому.

Наукові доробки психологів та педагогів усіх часів відображають варіанти розв'язання проблем сенсорно-пізнавального розвитку дітей раннього і дошкільного віку, а саме питаннями розвитку сенсорних здібностей займалися І. Бех, О. Богініч, А. Богуш, Л. Венгер, Н. Гавриш, Т. Гурковська, О. Запорожець М. Кистяківська, Я. А. Коменський, О. Кононко, К. Крутій, М. Монтессорі, Т. Науменко, Й.-Г. Песталоцці, Т. Поніманська, Ф. Фребель, та ін.

Водночас, поза увагою залишається аспект проблеми організації роботи з сенсорно-пізнавального розвитку дітей саме молодшого дошкільного віку та вплив на це різних форм освітньої діяльності закладу дошкільної освіти, що і обумовило вибір теми нашого дослідження.

Підсумовуючи, можна сказати, що розвиток сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку є актуальною проблемою сучасної психолого-педагогічної науки. Вона потребує комплексного підходу, який включає співпрацю педагогів, психологів, батьків та медичних працівників.

Тільки таким чином можна створити сприятливі умови для гармонійного розвитку дітей, що є запорукою їхнього майбутнього успіху та благополуччя.

У зв'язку з цим виникає необхідність проведення дослідження з проблеми **розвитку сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять.**

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов та методики сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять.

Завдання дослідження:

- 1) Схарактеризувати психолого-педагогічні основи розвитку сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку. Уточнити педагогічний зміст поняття «розвиток сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку»;
- 2) Визначити критерії та показники, охарактеризувати рівні розвитку сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку;
- 3) Розробити й експериментально перевірити педагогічні умови і методику розвитку сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять.

Об'єкт дослідження – розвиток сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку.

Предмет – розвиток сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі методи: теоретичні: синтез, аналіз, порівняння, класифікація, конкретизація та узагальнення даних, які на основі вивчення стану проблеми в психолого-педагогічній, методичній літературі для визначення поняттєвого апарату й концептуальних засад, критеріїв, показників, педагогічних умов розвитку

сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять; порівняльний аналіз варіативних програм, методичних посібників з сенсорного розвитку дошкільників; емпіричні: спостереження, бесіди, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольні етапи), вивчення продуктів діяльності дітей та планів освітнього процесу в закладах дошкільної освіти дали змогу визначити рівні розвитку сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку, особливості впливу педагогів і батьків на реалізацію поставлених завдань під час інтегрованих занять, розробити методику розвитку сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять, математично-статистичні методи забезпечили достовірність інтерпретації отриманих результатів.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані у освітньому процесі закладів дошкільної освіти, під час організації педагогічної роботи дошкільного закладу із сім'єю, у підготовці педагогічних кадрів системи дошкільної освіти під час вивчення курсів «Дошкільна педагогіка» та «Методика логіко-математичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку», педагогічної (виробничої) практики, у розробці освітньо-розвивальних програм дітей дошкільного віку й написанні методичних посібників.

Апробація результатів та публікації. Основні результати дослідження оприлюднені автором на XI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації» (27.11.2024 р.). Доповідь на тему: «Психолого-педагогічні основи розвитку сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку»

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг

дослідження становить 86 сторінок машинописного тексту. Основна частина викладена на 67 сторінках. Робота містить 4 таблиці, 6 рисунків. Додатки викладено на 11 сторінках. У списку використаних джерел – 53 найменування.

РОЗДІЛ І.
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СЕНСОРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ В
ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС
ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ

1.1. Психолого-педагогічні основи розвитку сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку

Теорія розвитку сенсорних здібностей базується на наукових дослідженнях, педагогічних концепціях, спрямованих на стимулювання та розвиток сенсорних систем дитини. Не можна не погодитись із А. Михайленко та О. Холтобіною, котрі стверджують, що проблема сенсорного розвитку дітей раннього та дошкільного віку є однією з найбільш дискусійних та важливих у контексті забезпечення дошкільної освіти. Суперечності насамперед обумовлюються тим, що велика кількість дітей зіштовхуються з різноманітними проблемами сенсорного сприймання довкілля через вплив різних факторів: індивідуальні особливості, віддаленість від природного середовища, статичних спосіб життя, обмежена мотивація, інтереси дитини тощо [33, с. 206].

Важливим аспектом дослідження проблеми розвитку сенсорних здібностей в дітей є уточнення змісту понять, особливості формування та розвитку складових сенсорних здібностей в певний віковий період, забезпечення відповідної діяльності дитини та педагога у відповідний сенситивний період.

З моменту народження дитина постійно використовує усі п'ять органів чуття, щоб досліджувати та розуміти своє оточення [33, с. 207]. І. Барбашова визначає такі загальні напрямки становлення перцептивної (сенсорної) сфери як «формування еталонів, що відображають ознаки, властивості, відношення

предметів і об'єктів довколишнього світу, та оволодіння способами застосування цих уявлень у пізнанні дійсності, а показником сенсорної обізнаності – здатність застосовувати отримані знання в різних видах практичній діяльності (ігровій, трудовій, математичній тощо)» [6, с. 43].

Основою для цих тверджень можуть бути висновки О. Свйонтик, про сенсорне сприймання, яке є «джерелом надходження інформації про світ через органи відчуття (нюх, слух, зір, дотик, смак), та її припущення, що основою формування світосприймання та світорозуміння у період дошкільного дитинства є синтез різних відчуттів, надання їм форм мовленнєвих понять, назв, визначення їх змістових умов застосування для практичного використання у життєдіяльності» [44, с. 80].

Науковці визначають «сенсорний розвиток дитини – це розвиток сприймань та відчуттів, формування уявлень про зовнішні властивості предметів: форму, колір, розмір, положення у просторі тощо» [4, с. 93].

Як узагальнюють фахівці з даної проблематики, науковці А. Богуш, О. Брежнева, Н. Гавриш, Т. Дуткевич, М. Машовець, Т. Поніманська, М. Фіцула, Н. Чабан та інші, «сенсорно-пізнавальний розвиток дитини дошкільного віку – це сформованість доступних для дошкільника уявлень та еталонів, що відображають ознаки, властивості та відношення предметів і об'єктів довкілля. Показником сформованості цих уявлень є здатність малечі застосовувати отримані знання в практичній діяльності, оволодіння засобами пізнання дійсності, розвиток наочно-дійового, наочно-образного та словесно-логічного мислення. Зазначимо також, що сенсорне виховання – це система педагогічних впливів і має дуже важливе значення для всебічного розвитку дитини» [4, с. 94].

Державний стандарт дошкільної освіти визначає сенсорно-пізнавальну компетентність як здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності [27, с. 195; 34].

Таким чином, зміст дошкільної освіти зосереджений на розвитку зорової, слухової та дотикової перцепції, а також на усвідомленні особливостей часу. Особливу увагу приділено зоровим відчуттям: діти мають навчитися розрізняти кольори та їхні відтінки, форми (об'ємні та площинні), розміри й розташування предметів у просторі. Вони також повинні використовувати відповідні слова для позначення цих ознак, вміти порівнювати, класифікувати предмети за зовнішніми характеристиками, розташовувати їх за зростанням чи зменшенням певної властивості та просторово організувати. Дітям пропонується творчо використовувати колір і форму для втілення художніх ідей, експериментувати зі змішуванням кольорів, створювати нові форми та оригінальні композиції [6, с. 43].

Зміст освіти також чітко окреслює засвоєння основ слухової перцепції, зокрема мовленнєвих звуків. Дошкільнята повинні навчитися розпізнавати як мовні, так і немовні звуки, відрізняти рідну та іноземну мови, голосні та приголосні, тверді й м'які приголосні, а також визначати послідовність складів і звуків у слові. Очікується, що діти зможуть виявляти помилки у вимові та наголошуванні, правильно вимовляти всі звуки рідної мови відповідно до орфоепічних норм. Щодо сприйняття музичних звуків, акцент зроблено на розвиток загальної музичності, яка проявляється в слуханні, оцінюванні музичних творів, розумінні музичних жанрів, а також у виконанні вокальних, інструментальних і танцювальних композицій, музичній інтерпретації, варіюванні та імпровізації. Проте такі базові навички, як розрізнення висоти, гучності, тривалості й тембру звуків, а також навчання елементарної музичної грамоти не виділено настільки виразно [6, с. 43].

Непрямо пропонується розвивати дотикову перцепцію, зокрема здатність розрізняти температурні та фізико-механічні властивості предметів, через ознайомлення дітей із природними явищами, а також під час художньо-продуктивної та ігрової діяльності. Особлива увага приділяється

формуванню уявлень про час: діти повинні навчитися визначати послідовність подій (такі поняття, як «учора», «сьогодні», «завтра», «раніше», «пізніше», «зараз», «спочатку», «тепер», «давно», «скоро»), розуміти часові інтервали (секунда, хвилина, година), а також черговість пір року, днів тижня і частин доби [6, с. 43].

Такий підхід до розвитку сенсорних здібностей у Державному стандарті з дошкільної освіти обумовлений певними періодами, відповідно до віку щодо розвитку і формування дитячого організму та особистості відповідно. Виділення таких вікових етапів відповідно до психолого-педагогічних закономірностей розвитку дитини сприятиме і якісним змінам та подальшому становленню складових дитячої психіки та особистісних якостей.

Отже, дитина раннього віку, до півтора року, вже здатна розрізняти контрастні форми, такі як куля та куб, а також визначати розмір предметів – від дуже великого до дуже маленького, і розпізнавати прості геометричні форми, як-от круг та трикутник. Спочатку малюк орієнтується на форму предмета, потім на його розмір і згодом на колір. У другому півріччі життя діти досягають значних успіхів у сприйнятті навколишніх предметів. Для них еталонами виступають образи ознак, які закріпилися в їхній пам'яті, наприклад, форма — «як яблуко», колір — «як помідор».

Дитина від двох років розрізняє чотири основні кольори: червоний, синій, зелений і жовтий, і може розкладати іграшки різних кольорів у відповідні за кольором коробки, знаходити предмет за кольором серед двох-трьох інших, а також підбирати кришки відповідної форми до круглих чи квадратних коробок. Маніпулюючи предметами, дитина засвоює зовнішні орієнтувальні дії: виділяє різні якості предметів, досліджує їх за допомогою зору, дотику та губ, а також розглядає їх при різному освітленні й під різними кутами [50].

Спостереження науковців свідчать, що у цьому віці починають проявлятися перші ознаки самостійності: дитина вже може самостійно їсти, знімати шкарпетки, розв'язувати взуття тощо. На цьому етапі розвиваються психічні процеси, а також рухова й емоційна пам'ять. Пам'ять носить мимовільний характер, і дитина краще запам'ятовує яскраві, емоційні та виразні події, надаючи перевагу образному матеріалу над словесним. В предметних діях формується наочно-дійове мислення, коли дитина апелює предметами, грається ними, розбирає і складає іграшки [50].

Зауважимо, що у цьому віці дуже виражена зацікавленість до яскравого, рухомого, звучного. Те, що дитина бачить у довколишньому оточенні, привертає її увагу, а діяльність визначається тим, що потрапляє в поле зору. Якщо дитина побачила м'яч, то грає з ним, коли побачила ляльку, то залишає м'яч і захоплюється лялькою. Звісно, це свідчить про те, що увага дитини поки нестійка і вона легко відволікається. З часом, поступово, змінюється і характер дитячих ігор: дитина починає відображувати дії дорослих, імітує дії інших дітей під час ігор та прогулянки.

Визначення чітких психолого-педагогічних особливостей розвитку сенсорних здібностей відповідного вікового етапу розвитку дитини створює можливості та підґрунтя для побудови ефективної системи сенсорного виховання в закладах дошкільної освіти.

Таким чином, проведений теоретичний аналіз підходів учених до психолого-педагогічних основ сенсорних процесів у дитини, дають нам підстави узагальнити визначення основних понять дослідження.

Так, сенсорний розвиток визначено нами як процес, під час якого діти отримують, організовують і інтерпретують сенсорну інформацію з навколишнього середовища через свої органи чуття. Він включає розвиток і вдосконалення здібностей до сприйняття через зір, слух, дотик, смак і запах. Цей розвиток є фундаментальним для формування інших пізнавальних і фізичних навичок, таких як мова, координація рухів і соціальна взаємодія.

Сенсорний розвиток починається з народження і триває протягом усього дитинства, сприяючи створенню комплексного уявлення про світ і полегшуючи навчання через досвід і спостереження. Він має важливе значення для загального розвитку дитини, впливаючи на її емоційний стан, здатність до навчання і взаємодію з іншими людьми.

Сенсорні здібності узагальнено нами як вміння організму отримувати, сприймати і інтерпретувати інформацію, що надходить через органи чуття: зір, слух, дотик, смак і запах. Ці здібності дозволяють людині орієнтуватися в навколишньому середовищі, реагувати на подразники і забезпечують основу для подальшого когнітивного розвитку та навчання.

Розвиток сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку інтерпретовано як процес вдосконалення і формування навичок сприйняття і обробки інформації, яка надходить через органи чуття: зір, слух, дотик, смак і запах. У цей період діти активно досліджують навколишній світ, і їхні сенсорні системи розвиваються завдяки взаємодії з різноманітними стимулами.

Основні характеристики розвитку сенсорних здібностей у молодшому дошкільному віці відображено на Рис. 1.1.

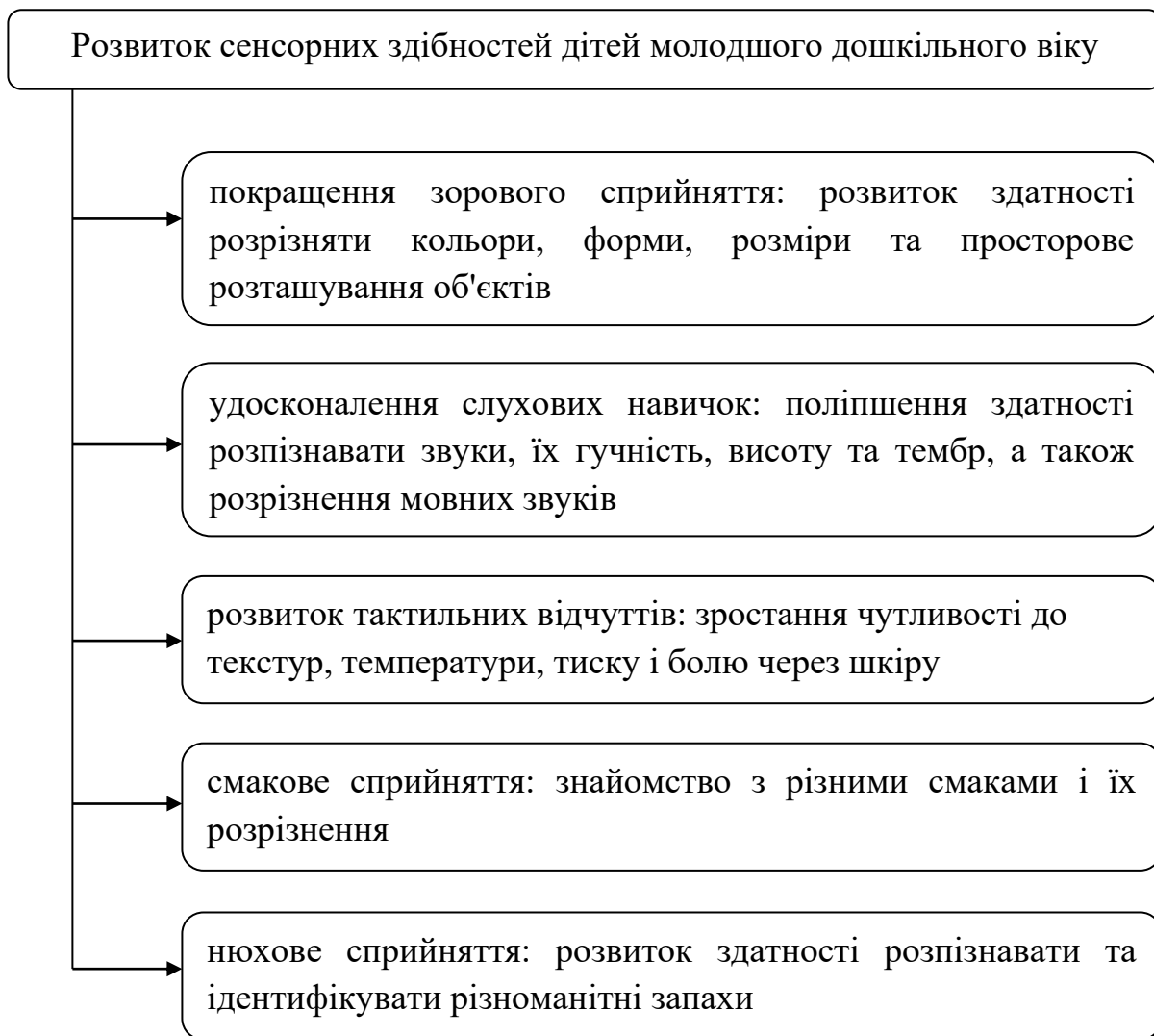

Рис. 1.1. Складові процесу розвитку сенсорних здібностей дітей у молодшому дошкільному віці

У цей період діти розвивають свої сенсорні здібності через гру, дослідження і активну взаємодію з оточенням. Цей процес є критичним для їхнього загального розвитку, оскільки закладає основу для подальшого навчання, когнітивного і моторного розвитку, а також соціальної взаємодії.

Забезпечити розвиток сенсорних здібностей покликане саме сенсорне виховання, яке визначається ученими як цілеспрямований педагогічний процес, спрямований на розвиток і вдосконалення сенсорних здібностей дітей. Воно включає організацію діяльності та створення умов, що сприяють активному сприйняттю і обробці сенсорної інформації через органи чуття: зір, слух, дотик, смак і запах.

Мета сенсорного виховання полягає в тому, щоб допомогти дітям розвинути здатність точно і повно сприймати навколишній світ, що є основою для їхнього інтелектуального, емоційного та фізичного розвитку. Детальному розгляду методів, прийомів та засобів сенсорного виховання та забезпечення розвитку сенсорних здібностей розглянуто у П. 1.2.

1.2. Методи та прийоми розвитку сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку

Варто підкреслити, що розвиток сенсорних здібностей у дітей дошкільного віку ставить перед дошкільною освітою нові виклики та вимагає використання найбільш ефективних засобів і методів у цій сфері в закладах дошкільної освіти. Для кожної вікової групи визначено завдання сенсорного виховання, які відповідають рівню розвитку сприйняття та одночасно сприяють переходу до більш високих етапів. Ранній вік дитини є чутливим, надзвичайно важливим і відповідальним, адже саме в перші три роки закладаються основи ключових людських здібностей – пізнавальна активність, допитливість, впевненість у собі, довіра до інших, цілеспрямованість, наполегливість, увага та творчість [4, с. 93].

Більшість дослідників вважає, що до трьох років немає сенсу відокремлювати продуктивну діяльність дітей, дидактичні ігри та вправи із сенсорного виховання. Згодом ця діяльність ускладнюється, і навчання стає більш планомірним та систематичним. Науковці стверджують, що розвиток сенсорних здібностей забезпечується через сенсорне виховання, яке в цей період виділяється і реалізується під час організованих дидактичних ігор та вправ. Сенсорно-пізнавальний розвиток відбувається в процесі предметної діяльності дітей та їхнього спілкування з дорослими, що сприяє вдосконаленню зорового, слухового та тактильного сприйняття [4, с. 95].

Поступове ознайомлення дітей з різними видами сенсорних еталонів та їх систематизація – одне з найважливіших завдань сенсорного виховання в дошкільному віці.

О. Свйонтик визначає сенсорне виховання як «педагогічно організоване та психологічно обґрунтоване цілеспрямоване вдосконалення, розвиток у дітей сенсорних процесів (відчуттів, сприймань, уявлень), яке здійснюється у спеціально створеному предметному середовищі і проходить під керівництвом педагога, а також має продовження у практичному житті дитини, в процесі ігор, праці, під час якого відбувається цілісне сприйняття дитиною різних явищ і предметів навколишнього світу» [44, с. 82].

О. Коваленко та В. Слезенко метою сенсорного виховання визначають «формування у дітей чуттєвого досвіду. Розвиваючи сенсорні пізнавальні процеси – відчуття і сприймання, педагог за певних умов їх організації, намагається створити у дитини досвід орієнтації в навколишньому світі, в різноманітних проявах його об'єктів та явищ, у ознаках і відношеннях цих об'єктів та явищ. Отже, сенсорне виховання забезпечує необхідні умови повноцінного сенсорного розвитку дитини. Сенсорний розвиток, у свою чергу, є результатом сенсорного виховання, яке здійснює педагог. Сучасна методика сенсорного виховання спрямована передусім на формування пізнавальної активності дитини» [27, с. 196-197].

Численні наукові джерела пізнавальну активність дитини узагальнюють як «самостійну, ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язати завдання, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях» [26, с. 219].

Праці учених (О. Брежнева, Н. Гавриш, Н. Грама, Н. Голота, Т. Гурковська, Н. Дятленко, О. Кононко, О. Кочерга, О. Проскура, В. Рогозіна, Г. Смольникова та ін.) аргументують думку про важливість раннього віку як сензитивного періоду для сенсорного розвитку дітей. Тому

педагогам і батькам варто особливу увагу приділити ознайомленню дітей із сенсорними еталонами, способами їх використання, формуванню у дітей дій з предметами, вправляння у обстеженні предметів навколишньої дійсності, виокремленню ознак предметів та явищ природи тощо. Розвиток відчуттів та сприймання, пам'яті, мислення буде ефективним за умови організації відповідних дій самої дитини, забезпечення можливостей для її самостійних спроб експериментувати, досліджувати під час безпосередніх дій з предметами та конструювання (обстеження форми, кольору, величини, матеріалу, просторового розташування) у дидактичних іграх та вправах [26, с. 220].

Не можна не погодитись із Н. Сех щодо її ідеї про постійний пошук нових методів, прийомів та форм розвитку сенсорно-пізнавальних здібностей відповідно до сучасних результатів психолого-педагогічних досліджень, спрямованих на аналіз впливу діяльнісного підходу у контексті особистості дитини [45, с. 150]. Із цього твердження випливає здатність дітей під керівництвом вихователя поступово набувати вміння аналізувати предмет, розбивати його на ознаки – істотні чи неістотні, відповідно порівнювати за цими ознаками предмети та їхні частини, сприймаючи предмет цілісно при цьому. «Синтетичне сприймання можливе лише на певному рівні розвитку здатності аналізу. Остання розвивається від більш загального й грубого розрізнення до більш тонкого й диференційованого» [45, с. 152].

Отже, підсумовуючи дослідження науковців з напряму сенсорного виховання узагальнимо, що методи розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку включають різноманітні ігри, вправи та діяльності, які стимулюють органи чуття і допомагають дітям досліджувати навколишній світ. Основні з них впорядковано у Таблиці 1.1.

Основні методи розвитку сенсорних здібностей в дітей молодшого дошкільного віку

Група методів	Назва	Коротка характеристика
Ігрові методи	Сенсорні ігри	використання іграшок з різними текстурами, формами та кольорами (наприклад, кубики, м'які іграшки, пазли).
	Ігри на розпізнавання звуків	ігри з музичними інструментами, відгадування звуків тварин, гри з аудіокнигами та музичними іграшками
Творчі методи	Малювання і ліплення	використання різних матеріалів (фарби, олівці, глина, пластилін) для розвитку зорових і тактильних здібностей
	Музичні заняття	прослуховування музики, співи, танці та гра на простих музичних інструментах для розвитку слуху
Дослідницькі методи	Експерименти з природними матеріалами	гра з піском, водою, камінцями, листям для розвитку тактильних і зорових відчуттів
	Смакові експерименти	знайомство з різними смаками через дегустацію різноманітних фруктів, овочів, напоїв
Розвиваючі вправи	Вправи на	нанизування намистин,

	розвиток дрібної моторики	складання мозаїк, застібання гудзиків
	Вправи на розпізнавання кольорів і форм	сортування предметів за кольорами, формами та розмірами
Соціальні та інтерактивні методи	Групові ігри	спільні ігри з іншими дітьми, які стимулюють сенсорний досвід через взаємодію
	Рольові ігри	ігри в лікаря, продавця, кухаря, де діти використовують різні сенсорні здібності для виконання ролей
Методики навчання через природу	Прогулянки на природі	спостереження за рослинами, тваринами, слухання звуків природи
	Сенсорні сади	створення куточків з різними рослинами, які можна торкатися, нюхати, спостерігати
Використання спеціальних матеріалів та обладнання	Сенсорні коробки	наповнені різноманітними матеріалами (рис, квасоля, пісок), які діти можуть перебирати, відчувати
	Сенсорні доріжки	доріжки з різними покриттями (ковролін, галька, пісок) для ходьби босоніж, що стимулює тактильні відчуття
Використання інформаційних	Інтерактивні програми та	спеціальні додатки для планшетів і смартфонів, які

технологій	додатки	розвивають сенсорні навички через інтерактивні завдання
------------	---------	---

Ці методи допомагають дітям молодшого дошкільного віку розвивати свої сенсорні здібності, сприяючи їхньому гармонійному фізичному, емоційному та інтелектуальному розвитку.

Щодо прийомів розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку, то вони включають конкретні заходи і діяльності, які можна застосовувати в повсякденному житті та навчанні, спрямовані на розвиток конкретного чуття та сприймання:

- Візуальні прийоми: вивчення кольорів (використання кольорових кубиків, карток або предметів для навчання розпізнаванню і називанню кольорів), складання пазлів (різнокольорові та різноформені пазли, які діти складають, розвиваючи зорову диференціацію), спостереження за природою (виходи на прогулянки, де діти можуть спостерігати за квітами, деревами, тваринами, птахами);

- Аудиторні прийоми: використання звуків природи, тварин, предметів для розвитку слухової уваги і розпізнавання, музичні ігри (слухання різних музичних жанрів, співи, гра на музичних інструментах), читання казок і віршів (прослуховування історій, віршів з інтонаційною виразністю);

- Тактильні прийоми: сенсорні коробки (наповнені різними матеріалами (пісок, рис, боби, вода), які діти можуть перебирати руками), гра з текстурами (використання матеріалів з різними текстурами (шовк, шерсть, оксамит, папір) для розвитку тактильного сприйняття), ліплення з пластиліну або глини (стимуляція дрібної моторики та тактильних відчуттів).

- Смакові прийоми: дегустація продуктів;

- Нюхові прийоми: використання різних ароматів (кавові зерна, цитрусові, трави, спеції) для розвитку нюхових здібностей, нюхання квітів і рослин;
- Прийоми для розвитку дрібної моторики: нанизування намистин (створення браслетів або намист з намистин різних форм і розмірів), використання застібок (вправи з застібками, гудзиками, блискавками для розвитку моторики пальців);
- Прийоми для інтегрованого розвитку: сенсорні доріжки, малювання пальчиковими фарбами;
- Прийоми для навчання через гру: рольові ігри, ігри з природними матеріалами.

Ці прийоми допомагають дітям молодшого дошкільного віку розвивати свої сенсорні здібності в інтерактивний, цікавий і природний спосіб, сприяючи їхньому гармонійному розвитку.

1.3. Сутність та основні вимоги до проведення інтегрованих занять з дітьми молодшого дошкільного віку

На відміну від сталого і, в цілому, непорушного розкладу уроків у школі, розпорядок занять у дошкільному закладі має бути мобільним, динамічним і гнучким. І. Гуменюк стверджує, що не слід боятися відійти від плану, вдатися до педагогічного експерименту заради задоволення інтересів, потреб вихованців і забезпечення повноцінного проживання ними сьогодення, насиченого яскравими враженнями та різноманітною діяльністю. Однак, і зловживати змінами не слід, щоб не перетворити освітній процес на хаос. Заняття залишаються важливою складовою організованого навчання дошкільників. Вони мають бути зорієнтовані на цінності та інтереси дитини, урахування вікових можливостей на збереження дитячої субкультури, на ампліфікацію дитячого розвитку, взаємозв'язок усіх сторін життя малюка.

Кінцевою метою чого є – забезпечення повноцінного фізичного, соціального та морально-естетичного розвитку особистості дитини, полегшити входження у Всесвіт і розвинути її внутрішні сили та духовний потенціал [16, с. 159].

Саме тому, інтеграція в дошкільній освіті набуває нових значень з точки зору сучасних досліджень у психології та педагогіці.

Так, зокрема, Т. Нижник зазначає, що «в основі сенсорно-інтегративного підходу лежить метод сенсорної інтеграції як здатність корекційного впливу на пластичність мозку. Реалізується він в рамках сенсорно-інтегративної терапії в поєднанні з іншими методами та підходами, що здійснює високоефективний вплив на загальний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах інклюзивного навчання» [35, с. 114].

Мультисенсорний підхід – навчання з опорою на всі канали сприймання кожного з органів чуття (слуху, зору, дотику, нюху, смаку), що сприяє ефективнішому засвоєнню нового матеріалу (І. Карабаєва). Мультисенсорний підхід в організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти представлений в Україні технологією І. Карабаєвої «Чую, бачу, роблю». Обов'язковим елементом цієї технології є розвивальне середовище з обладнанням, яке дозволяє поєднання різних стимулів – кольору, запаху, музики, тактильних відчуттів, що забезпечує надходження багатоканальної інформації до дітей та цілісність сприйняття [35, с. 114].

Більше того, в умовах розвитку цифрових комунікацій, використання цієї технології має диджеталізований характер і являє собою злиття фізичних та цифрових (віртуальних) впливів на мозок. Сьогодні цифрові стереоскопічні дисплеї стали більш об'ємними, що дозволяє візуальному контенту виходити за межі 2D-екранів. Нові тактильні пристрої забезпечують стимуляцію дотику без фізичного контакту, а нюхові інтерфейси синхронізують запахи з подіями у віртуальному середовищі. Крім того, нові

смакові інтерфейси працюють на основі левітованих стимулів, використовуючи акустичні принципи для передачі смакових відчуттів на язик дитини. Тактильні відчуття також можна формувати за допомогою сфокусованого ультразвуку, поряд із спеціальними рукавичками. Цей мультисенсорний підхід до розвитку сенсорної інтеграції у дітей дошкільного віку є надсучасним, проте його позитивний вплив ще не достатньо вивчений і потребує глибших досліджень у цій області [35, с. 115].

Ж. Жак-Руссо підкреслював, що зі всіх здібностей першими формуються і вдосконалюються відчуття. Дитина оволодіває азами знань про предмет, як першою книгою життя. М. Монтесорі вважала, що сенсорний розвиток тісно пов'язаний з інтелектуальним. Важливого значення сенсорному вихованню, для всебічного розвитку дитини, надавали також: Ф. Фребель, К. Ушинський, С. Русова, Л.А. Венгер [21, с. 54]. Такий підхід підтверджує теорію про позитивний вплив інтегрованих форм організації освітнього процесу на сенсорний розвиток дитини загалом.

Таким чином, Психолого-педагогічне розуміння сенсорної інтеграції ґрунтується на нейрофізіологічних та соціальних явищах, таких як сенсорний розвиток, сенсорне виховання та сенсорна культура. Сенсорний розвиток розглядається як процес засвоєння соціального досвіду через залучення відчуттів і сприйняття, що сприяє формуванню у дитини уявлень про зовнішні характеристики предметів, такі як форма, колір, розмір і їхнє розташування в просторі. Це поняття також охоплює оволодіння дитиною системою відповідних сенсорних еталонів – певними зразками якостей предметів, створеними людством у процесі суспільно-історичного розвитку [21, с. 54].

А. Заплатинська вважає, що «розвиток сенсорних відчуттів і сприймань та їх інтегрування шляхом застосування методу сенсорної інтеграції у розвитку дитини є основою інтелектуального розвитку; дозволяє впорядковувати хаотичні уявлення дитини отримані під час взаємодії із

зовнішнім світом; розвиває спостережливість; готує до реального життя; є основою для розвитку уваги; розвиває увагу; дає можливість оволодівати новими способами предметно-пізнавальної діяльності; забезпечує засвоєння сенсорних еталонів; забезпечує засвоєння навичок навчальної діяльності; впливає на розширення словникового запасу; впливає на розвиток зорової, слухової, моторної, образної і інших видів пам'яті» [21, с. 56].

Як зазначає М. Прокоф'єва, інтеграція – це «процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується зінтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів» [37, с. 142; 43].

За І. Гуменюк, «інтеграція (від лат. Integratio - відновлення, доповнення) – поняття, що означає з'єднання окремих диференційованих частин і функцій системи, організму в ціле, а також процес, що веде до такого стану. Процес зближення і зв'язку наук, що відбувається разом з процесами їх диференціації» [16, с. 160].

Під інтегрованими заняттями учені мають на увазі форму організації діяльності, в якій завдання, наприклад, фізичного виховання та математичного розвитку, об'єднані єдиною темою та пов'язані як з руховою, так і з пізнавальною діяльністю. Основною метою таких занять є закріплення та вдосконалення рухових навичок, розвиток розумових здібностей, пізнавальних інтересів і активності через застосування міжпредметних зв'язків [37, с. 143].

Доцільність реалізації інтегрованих занять в дошкільній освіті пояснюється синкретичною природою дитини дошкільного віку, яка у власному пізнанні світу «йде одночасно у різних напрямках» і має здатність до цілісного світосприймання за допомогою чутливих інформаційних каналів [37, с. 142; 12]. Н. Гавриш стверджує, що інтегроване заняття передбачає

«об'єднання знань з різних галузей та різних видів діяльності, що є природнішим для синкретичної природи дошкільника, проте в кожному разі об'єднання відбувається по-різному: з проникненням елементів однієї діяльності в іншу, коли межі такого об'єднання розмиті» [30, с. 356; 13]

Під поняттям «інтегроване заняття» О. Литвишко розуміє заняття, яке «поєднує в собі різні види діяльності та може містити елементи математики, малювання, ліплення, аплікації, художньої літератури, розвитку мовлення, народознавства, природи, ознайомлення з суспільним довіллям. Враховуючи, що провідною діяльністю дитини дошкільного віку є гра, вихователь під час проведення інтегрованого заняття має широку можливість використовувати різноманітні ігри: дидактичні, сюжетно-рольові, театралізовані». Інтегровані заняття відіграють важливу роль в інтелектуальному розвитку дошкільників, які, будучи цілісною системою, містять різноманітні компоненти. Це сприяє соціалізації дітей у навколишньому середовищі та формуванню основ соціальної компетентності у дітей дошкільного віку [30, с. 356].

Інтегроване заняття спрямоване на розкриття цілісної певної теми засобами різних видів діяльності, що забезпечує взаємопроникнення елементів одного виду діяльності в інший та їх взаємозбагачення. Інтегроване заняття спрямоване на всебічне розкриття певної теми засобами різних видів діяльності, що послідовно змінюють одне одного. Інтегровані заняття об'єднують навколо теми різноманітні знання. Синтез цих знань дозволяє досягти різнобічного розгляду об'єкта, показати взаємозв'язок явищ, інтенсивно формувати у дитини розумові операції аналізу, порівняння, узагальнення [16, с. 160].

К. Щербакова та Л. Макаренко узагальнюють, що інтегровані заняття доцільно проводити як узагальнюючі, на яких розкриватимуться проблеми найважливіші для обох розділів програми, за якою працює заклад дошкільної освіти. Таких занять не може бути багато. На нашу думку, це може бути 1-2 у

квартал. Це пов'язано з тим, що проведення інтегрованого заняття потребує ретельної підготовки педагогів, їхньої майстерності в контексті професійного спілкування. А для дітей це є яскравим дійством, яке запам'ятовується і матиме позитивний результат [52, с. 240].

Також учені вважають, що особливе значення у структурі інтегрованого заняття має формування рефлексії у дітей. Рефлексія – це осмислення дітьми матеріалу, який вивчається, власного ставлення їх до його змісту. Це самооцінка участі дитини в освітньому процесі. Вона розуміє що нового, незвичайного для неї було на цьому занятті [52, с. 240].

Вивчаючи особливості та самоцінність інтегрованих занять, науковці характеризують їх як такі, що «підвищують ефективність навчання й одночасно забезпечують зниження навантаження на психіку дитини. Крім того, інтегровані заняття дозволяють скоротити термін вивчення певної теми, завдяки об'єднанню деяких знань на основі головного стержня заняття, як єдиного цілого. Результат заняття багато в чому залежить від використання відібраного пізнавального матеріалу» (К. Крутій) [52, с. 243].

Таким чином, інтегровані заняття не тільки збагачують знання дітей про навколишній світ, але і сприяють розвитку творчого мислення, формують яскраві позитивні емоції у дітей в процесі їх творчої взаємодії і спілкування з дорослими. Саме тому класичні, проте вдосконалені, приклади використання інтегрованих форм в освітньому процесі підвищують ефективність освітньої діяльності, вдосконалюють сенсорний розвиток дітей дошкільного віку, що підтверджується результатами досліджень.

Аналіз наукової літератури з питань організації та проведення інтегрованих занять з дітьми дошкільного віку дає можливість узагальнити основні вимоги до інтегрованих занять з дітьми дошкільного віку, котрі включають наступні аспекти:

– Відповідність віковим особливостям: завдання та матеріали повинні бути адаптовані до вікових можливостей дітей. Важливо

враховувати фізичні, психологічні та когнітивні особливості кожної вікової групи.

– Інтеграція різних видів діяльності: заняття повинні включати елементи різних видів діяльності, таких як гра, навчання, творчість, фізична активність тощо. Це сприяє всебічному розвитку дитини.

– Змістова цілісність: теми занять повинні бути логічно пов'язані між собою та утворювати цілісний освітній простір.

– Розвиток ключових компетентностей: заняття мають сприяти розвитку мовної, логіко-математичної, соціальної, комунікативної, художньо-естетичної та інших компетентностей.

– Використання ігрових методів: гра є провідною діяльністю дошкільників, тому навчання через гру є одним з основних методів. Це допомагає утримувати увагу дітей та стимулює їхню активність.

– Індивідуальний підхід: необхідно враховувати індивідуальні особливості та потреби кожної дитини. Заняття повинні мати можливість адаптації до рівня розвитку, інтересів та здібностей дітей.

– Активна участь дітей: заняття мають бути побудовані таким чином, щоб діти були активними учасниками процесу, а не пасивними слухачами.

– Співпраця з батьками: важливо залучати батьків до освітнього процесу, інформувати їх про цілі та завдання занять, а також отримувати зворотний зв'язок.

– Розвиваюче середовище: приміщення та матеріали повинні бути організовані так, щоб стимулювати активність, цікавість та самостійність дітей.

– Систематичність і послідовність: заняття повинні проводитися систематично та послідовно, щоб забезпечити поступовий і стійкий розвиток навичок і знань дітей.

Важливо також, щоб педагог постійно вдосконалював свої методичні підходи, спостерігав за реакцією дітей та вносив необхідні корективи в процес навчання.

Специфіка проведення інтегрованих занять для дітей молодшого дошкільного віку (діти четвертого року життя) має свої особливості, які варто враховувати для ефективного навчання та розвитку. Ось основні аспекти:

- Коротка тривалість занять: діти молодшого дошкільного віку мають обмежену здатність до концентрації уваги. Тому заняття повинні бути короткими (10-15 хвилин), з частими змінами діяльності.

- Простота і наочність: матеріал повинен бути простим і зрозумілим, подаватися за допомогою яскравих наочних посібників, іграшок, картинок, відео тощо.

- Гра як основний метод навчання: використання гри є критично важливим. Гра сприяє розвитку уяви, мови, соціальних навичок та інтересу до навчання.

- Фізична активність: діти цього віку потребують багато руху. Заняття повинні включати фізичну активність, рухливі ігри, танці та вправи.

- Емоційна підтримка: важливо створити позитивну та доброзичливу атмосферу. Педагог повинен бути терплячим, уважним, підтримувати дітей і заохочувати їх до участі.

- Часті повторення: молодші дошкільники потребують частих повторень для засвоєння матеріалу. Завдання та ігри можуть повторюватися кілька разів з невеликими варіаціями.

- Залучення сенсорного досвіду: діти цього віку активно пізнають світ через свої органи чуття. Заняття повинні включати багато сенсорних активностей, які задіють зір, слух, дотик, смак та нюх.

– Індивідуалізація підходу: потрібно враховувати індивідуальні темпи розвитку та інтереси кожної дитини. Деякі діти можуть потребувати більше часу або підтримки для виконання завдань.

– Рольова гра: включення елементів рольової гри сприяє розвитку соціальних навичок та мовлення. Діти можуть грати ролі персонажів казок, тварин, професій тощо.

– Розвиток мовлення: велика увага повинна приділятися розвитку мовлення. Заняття повинні включати багато розмов, читання вголос, пісень та віршів.

– Позитивне підкріплення: важливо використовувати позитивне підкріплення, похвалу та заохочення для стимулювання активності та впевненості дітей.

– Співпраця з батьками: педагог повинен активно співпрацювати з батьками, інформувати їх про досягнення дітей, давати поради щодо домашніх занять та ігор.

Дотримання цих специфічних вимог допоможе створити ефективні інтегровані заняття, які сприятимуть гармонійному розвитку дітей молодшого дошкільного віку.

ВИСНОВКИ ДО I РОЗДІЛУ

У першому розділі магістерської роботи викладено результати історико-педагогічного аналізу основ розвитку сенсорних здібностей в дитини дошкільного віку. Обґрунтовано наукові підходи до обрання методів та прийомів розвитку сенсорних здібностей дитини молодшого дошкільного віку, з'ясовано особливості та основні вимоги до проведення інтегрованих занять з дітьми молодшого дошкільного віку.

Проведений теоретичний аналіз підходів учених до психолого-педагогічних основ сенсорних процесів у дитини, дають нам підстави узагальнити визначення основних понять дослідження.

Так, сенсорний розвиток визначено нами як процес, під час якого діти отримують, організовують і інтерпретують сенсорну інформацію з навколишнього середовища через свої органи чуття. Він включає розвиток і вдосконалення здібностей до сприйняття через зір, слух, дотик, смак і запах. Цей розвиток є фундаментальним для формування інших пізнавальних і фізичних навичок, таких як мова, координація рухів і соціальна взаємодія.

Сенсорні здібності узагальнено нами як вміння організму отримувати, сприймати і інтерпретувати інформацію, що надходить через органи чуття: зір, слух, дотик, смак і запах. Ці здібності дозволяють людині орієнтуватися в навколишньому середовищі, реагувати на подразники і забезпечують основу для подальшого когнітивного розвитку та навчання.

Розвиток сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку інтерпретовано як процес вдосконалення і формування навичок сприйняття і обробки інформації, яка надходить через органи чуття: зір, слух, дотик, смак і запах. У цей період діти активно досліджують навколишній світ, і їхні сенсорні системи розвиваються завдяки взаємодії з різноманітними стимулами.

Науковці одностайні в думці, що ранній вік є сензитивним періодом для сенсорного розвитку малят. У цьому віці основними завданнями педагогів і батьків є ознайомлення дітей із сенсорними еталонами, способами їх використання, формування у дітей дій вправління у обстеженні предметів навколишньої дійсності, явищ природи тощо. Умовою ефективного розвитку сприймання, пам'яті, мислення є організація відповідних дій самої дитини, забезпечення умов для її самостійних спроб експериментування, дослідництва в процесі дії з предметами та конструювання (обстеження форми, кольору, величини, матеріалу, просторового розташування) у

дидактичних іграх та вправах. Підсумовуючи дослідження науковців з напряму сенсорного виховання узагальнимо, що методи розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку включають різноманітні ігри, вправи та діяльності, які стимулюють органи чуття і допомагають дітям досліджувати навколишній світ. Умовно їх можна поділити на такі групи: ігрові, творчі, дослідницькі, розвиваючі, соціальні та інтерактивні, методи з використанням спеціальних матеріалів, обладнання та інформаційних технологій.

Узагальнюючи отримані нами дані з аналізу праць учених, можемо дійти висновку про те, що заняття залишаються важливою складовою організованого навчання дошкільників, проте для підвищення рівня сенсорного розвитку дедалі більше учених звертають увагу саме на інтегрований підхід у підготовці та проведенні занять. Адже інтегроване заняття спрямоване на розкриття цілісної певної теми засобами різних видів діяльності, що забезпечує взаємопроникнення елементів одного виду діяльності в інший та їх взаємозбагачення, що безперечно позитивно впливає на сенсорний розвиток дітей молодшого дошкільного віку у комплексі. Основними вимогами до організації інтегрованих занять залишаються: відповідність віковим особливостям, інтеграція різних видів діяльності, змістова цілісність, розвиток ключових компетентностей, використання ігрових методів, індивідуальний підхід, активна участь дітей, співпраця з батьками, розвиваюче середовище, систематичність і послідовність. Специфічні особливості, на які слід звернути увагу вихователю під час проведення інтегрованих занять, обумовлені саме віковими особливостями молодшого дошкільного віку, тому слід враховувати коротку тривалість занять, простоту та наочність, гру як основний метод навчання дітей, наявність фізичної активності під час занять, емоційної підтримки, частих повторень. Обов'язковим також є залучення сенсорного досвіду дітей, що є важливим у контексті нашого дослідження.

РОЗДІЛ II.

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ СЕНСОРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ

2.1. Діагностика розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку

Опрацювання теоретичних підходів до сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку дали підстави узагальнити поняття сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку як вміння організму отримувати, сприймати і інтерпретувати інформацію, що надходить через органи чуття: зір, слух, дотик, смак і запах. Ці здібності дозволяють людині орієнтуватися в навколишньому середовищі, реагувати на подразники і забезпечують основу для подальшого когнітивного розвитку та навчання.

В основу нашого дослідження покладено основні принципи сприйняття, адже саме у процесі сприйняття відбувається зіставлення властивості предмета, що підлягає обстеженню (його форми, величини, кольору), зі зразками основних різновидів цієї властивості, що засвоює дитина, - сенсорними еталонами. Поняття сенсорних еталонів як суспільно вироблених засобів здійснення перцептивних дій запропонував О. Запорожець на початку 60-х років [47, с. 324; 39].

Л. Кирилюк зазначає, що ефективне виконання навчальних завдань і накопичення знань про навколишнє середовище досягається через відчуття та сприймання дійсності дитиною. Неповноцінність цих процесів у дошкільників може призвести до труднощів у навчанні та вихованні, а також

у накопиченні певних знань та навичок. Сенсорний розвиток є основою загального розвитку. Пізнання починається з відчуттів і сприймання предметів та явищ. Відчуття — це відображення якостей предметів і явищ, що безпосередньо впливають на органи чуттів людини. Сприймання — це відображення предмета або явища в цілому, коли вони також безпосередньо впливають на органи чуттів, і є сукупністю відчуттів. Чуттєве пізнання має особливе значення в дошкільному віці, оскільки цей період є найсприятливішим для розвитку органів чуття та накопичення уявлень про світ. Тому сенсорному розвитку в дошкільний період слід приділяти серйозну увагу, адже він є необхідним для оволодіння будь-якою практичною діяльністю. Цей розвиток не втрачає своєї значущості й після вступу дитини до школи, відіграючи важливу роль у житті дорослої людини та сприяючи її активності [24, с. 260].

На основі теоретичного опрацювання наукових джерел та літератури, власного досвіду нами були визначені критерії та показники розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку (Таблиця 2.1).

Таблиця 2.1.

**Критерії та показники розвитку сенсорних здібностей у дітей
молодшого дошкільного віку**

Критерії	Показники	Характеристика
1. Зорове сприйняття	Розрізнення кольорів:	Дитина здатна розрізняти та називати основні кольори (червоний, жовтий, зелений, синій).
	Форма і розмір:	Дитина може впізнавати і називати основні форми (коло, квадрат, трикутник) та розрізняти об'єкти за розміром (великий/малий).
	Орієнтація в	Дитина здатна визначати положення

	просторі:	об'єктів у просторі (попереду, позаду, зверху, знизу).
2. Слухове сприйняття	Розрізнення звуків:	Дитина здатна розрізняти звуки різної гучності та висоти (голосні/тихі, високі/низькі звуки).
	Мовленнєве сприйняття:	Дитина розпізнає та повторює прості ритми і мелодії, впізнає знайомі звуки та голоси.
3. Дотикове сприйняття	Тактильна чутливість:	Дитина здатна розрізняти текстури матеріалів (гладкий, шорсткий, м'який, твердий).
	Впізнавання на дотик:	Дитина може впізнавати знайомі об'єкти на дотик із закритими очима.
4. Смакове сприйняття	Розрізнення смаків:	Дитина здатна розрізняти основні смаки (солодкий, солоний, кислий, гіркий).
	Смакові вподобання:	Дитина має сформовані смакові вподобання, висловлює свої уподобання щодо різних страв та продуктів.
5. Нюхове сприйняття	Розрізнення запахів:	Дитина здатна розрізняти основні запахи (квітів, фруктів, їжі).
	Впізнавання запахів:	Дитина може впізнавати знайомі запахи та пов'язувати їх з об'єктами або ситуаціями.
6. Просторове сприйняття	Відчуття власного тіла:	Дитина здатна визначати положення свого тіла у просторі, впевнено рухатися у різних напрямках.

	Орієнтація у приміщенні:	Дитина може орієнтуватися у знайомому приміщенні, знаходити певні об'єкти за вказівкою дорослих.
7. Специфічне сприйняття	Увага до деталей:	Дитина здатна помічати та називати дрібні деталі об'єктів.
	Стійкість уваги:	Дитина може тривалий час утримувати увагу на одному виді діяльності або об'єкті.
	Координація рухів:	Дитина здатна виконувати завдання, що потребують злагодженої роботи рук та очей (наприклад, складання пазлів, будівництво з конструктора).

Враховання цих критеріїв та показників допоможе педагогам та батькам оцінити рівень розвитку сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку та своєчасно вжити необхідних заходів для їхнього подальшого розвитку.

Визначення реального стану розвитку сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку потребує також розробки характеристики відповідних рівнів – високого, середнього та низького.

Високий рівень розвитку сенсорних здібностей. Дитина легко розрізняє та правильно називає основні кольори. Впізнає та називає різні геометричні форми. Добре орієнтується у просторі, розпізнає розташування об'єктів (попереду, позаду, зверху, знизу). Відмінно розрізняє звуки різної гучності та висоти. Легко впізнає знайомі звуки та голоси, повторює ритми і мелодії. Вільно розрізняє різні текстури (гладкий, шорсткий, м'який, твердий) і правильно описує їх. Без проблем впізнає знайомі об'єкти на дотик. Відмінно розрізняє основні смаки (солодкий, солоний, кислий, гіркий). Має

чітко сформовані смакові вподобання. Легко розпізнає та описує знайомі запахи. Відрізняє запахи різних об'єктів (квітів, фруктів, їжі). Добре орієнтується у знайомому приміщенні, знаходить потрібні об'єкти за вказівкою дорослих. Впевнено рухається у просторі, визначає положення свого тіла. Володіє високою увагою до деталей, дитина помічає і правильно називає дрібні деталі об'єктів. Має високу стійкість уваги, дитина може довгий час зосереджено працювати над одним завданням. Характеризується відмінною координацією рухів, дитина впевнено маніпулює дрібними предметами.

Середній рівень розвитку сенсорних здібностей. Дитина розрізняє і називає більшість основних кольорів, але може помилятися з деякими відтінками. Впізнає основні геометричні форми, але може мати труднощі з рідкісними або складнішими формами. Орієнтується у просторі, але іноді плутає напрямки (ліворуч/праворуч). Розрізняє звуки різної гучності, але іноді може плутати висоту звуків. Впізнає знайомі звуки та голоси, але може мати труднощі з повторенням складніших ритмів і мелодій. Розрізняє основні текстури, але іноді може плутати менш очевидні відмінності. Впізнає знайомі об'єкти на дотик, але може потребувати більше часу. Розрізняє основні смаки, але може мати труднощі з ідентифікацією менш звичних смаків. Має сформовані смакові вподобання, але не дуже чіткі. Розпізнає основні запахи, але може плутати менш знайомі аромати. Відрізняє запахи різних об'єктів, але з меншою впевненістю. Орієнтується у знайомому приміщенні, але іноді потребує додаткових вказівок для знаходження об'єктів. Впевнено рухається у просторі, але може потребувати додаткової допомоги для визначення складніших положень тіла. Середня увага до деталей, дитина помічає основні деталі об'єктів, але може пропускати дрібніші. Середня стійкість уваги, дитина може зосереджено працювати над завданням протягом деякого часу, але легко відволікається. Середня координація рухів, дитина маніпулює предметами, але може бути трохи незграбною.

Низький рівень розвитку сенсорних здібностей. Дитина має труднощі з розрізненням та називанням основних кольорів. Важко впізнає і називає геометричні форми. Погано орієнтується у просторі, часто плутає напрямки. Важко розрізняє звуки різної гучності та висоти. Погано впізнає знайомі звуки та голоси, важко повторює ритми і мелодії. Важко розрізняє різні текстури. Важко впізнає знайомі об'єкти на дотик, навіть з додатковим часом. Має труднощі з розрізненням основних смаків. Відсутні чітко сформовані смакові вподобання. Важко розпізнає запахи, часто плутає їх. Важко відрізняє запахи різних об'єктів. Погано орієнтується у знайомому приміщенні, часто потребує допомоги для знаходження об'єктів. Важко рухається у просторі, потребує значної допомоги для визначення положення тіла. Низька увага до деталей, дитина пропускає навіть основні деталі об'єктів. Низька стійкість уваги, дитина швидко відволікається і не може довго зосереджуватися на одному завданні. Погана координація рухів, дитина часто незграбна і має труднощі з маніпуляцією дрібними предметами.

Задля дослідження реального стану розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку нами були підібрані такі діагностичні методики, котрі відповідають кожному з критеріїв.

Методика 1. Гра «Кольорові кульки»

Мета: Виявити здатність дитини розрізняти та називати основні кольори.

Матеріали: Кольорові кульки (червоні, жовті, зелені, сині).

Хід гри: Викладіть перед дитиною кульки різних кольорів. Попросіть дитину вибрати кульку певного кольору, наприклад: «Покажи мені червону кульку.» Повторіть для кожного кольору. Запропонуйте дитині назвати кольори кульок самостійно.

Оцінювання: Дитина правильно розрізняє та називає кольори.

Методика 2. Гра «Музичний оркестр»

Мета: Перевірити здатність дитини розрізняти звуки різної гучності та висоти.

Матеріали: Іграшкові музичні інструменти (барабан, дзвіночок, маракаси, ксилофон).

Хід гри: Запропонуйте дитині слухати звуки кожного інструменту.

Грайте на інструментах різними темпами та гучністю. Попросіть дитину повторювати ритми та звуки, які ви граєте. Попросіть дитину закрити очі і впізнавати інструменти за звуком.

Оцінювання: Дитина правильно розрізняє звуки за гучністю та висотою, впізнає інструменти.

Методика 3. Гра «Чарівний мішечок»

Мета: Перевірити здатність дитини розпізнавати об'єкти на дотик.

Матеріали: Невеликий мішечок та різні предмети з різною текстурою (гладкі, шорсткі, м'які, тверді).

Хід гри: Покладіть предмети в мішечок. Попросіть дитину закрити очі і виймати предмети з мішечка, описуючи їх на дотик. Запитайте дитину, який це предмет.

Оцінювання: Дитина правильно розпізнає та описує текстуру предметів.

Методика 4. Гра «Смакові дослідження»

Мета: Перевірити здатність дитини розрізняти основні смаки.

Матеріали: Продукти з різними смаками (солоне печиво, солоні крекери, лимон, гіркий шоколад).

Хід гри: Запропонуйте дитині скуштувати кожен продукт по черзі. Попросіть дитину описати смак (солоний, кислий, гіркий). Обговоріть, які продукти дитині подобаються більше, а які менше.

Оцінювання: Дитина правильно розрізняє основні смаки.

Методика 5. Гра «Запахи природи»

Мета: Перевірити здатність дитини розрізняти основні запахи.

Матеріали: Ємності з різними запахами (квіти, фрукти, спеції).

Хід гри: Запропонуйте дитині понюхати кожен ємність. Попросіть дитину описати запах і спробувати вгадати, що це. Обговоріть з дитиною, які запахи їй сподобалися найбільше.

Оцінювання: Дитина правильно розрізняє та впізнає запахи.

Методика 6. Гра «Мандрівка по кімнаті»

Мета: Перевірити здатність дитини орієнтуватися у просторі.

Матеріали: Іграшки, які потрібно знайти в кімнаті.

Хід гри: Розставте іграшки в різних місцях кімнати. Попросіть дитину знайти певну іграшку, даючи вказівки (наприклад, «Подивися під столом» або «Знайди іграшку за шафою»). Попросіть дитину показати, де знаходяться різні предмети у кімнаті.

Оцінювання: Дитина правильно орієнтується у просторі та знаходить об'єкти за вказівками.

Методика 7. Діагностична вправа: «Складання пазлів»

Мета: Виявити увагу до деталей, стійкість уваги та координацію рухів у дітей молодшого дошкільного віку.

Матеріали: Пазли з великими деталями (10-20 елементів), пазли з дрібнішими деталями (20-30 елементів), прості геометричні фігури.

Хід гри:

Вступна частина: Поясніть дитині, що сьогодні ви будете грати у гру зі складанням пазлів. Покажіть дитині приклад готового пазлу і розкажіть, як його потрібно скласти.

Основна частина: Розділіть пазли на дві групи: прості (з великими деталями) та складніші (з дрібнішими деталями). Попросіть дитину скласти простий пазл. Спостерігайте, як вона розглядає деталі, вибирає і з'єднує їх. Після завершення простого пазлу похваліть дитину та перейдіть до складнішого пазлу. Попросіть дитину скласти складніший пазл, але не

допомагайте без необхідності. Спостерігайте, як дитина працює з дрібнішими деталями та чи не втрачає вона інтересу або зосередженості.

Заклучна частина: Після завершення завдання обговоріть з дитиною процес складання пазлу. Запитайте, що їй сподобалося, чи були труднощі. Похваліть дитину за зусилля та досягнення.

Оцінювання:

Увага до деталей: Дитина помічає дрібні деталі пазлів, правильно їх підбирає та з'єднує. Дитина звертає увагу на кольори та форми деталей.

Стійкість уваги: Дитина може зосереджено працювати над завданням протягом 10-15 хвилин без значних відволікань. Дитина не кидає завдання на півдорозі, а доводить його до кінця.

Координація рухів: Дитина акуратно бере деталі пазлів, впевнено ними маніпулює. Дитина не має труднощів із з'єднанням деталей, навіть дрібніших.

Рекомендації:

Якщо дитина має труднощі з увагою до деталей, можна використовувати пазли з яскравішими та більш контрастними зображеннями.

Для розвитку стійкості уваги можна поступово збільшувати складність та тривалість завдань.

Для покращення координації рухів варто пропонувати ігри з різними маніпулятивними завданнями, наприклад, конструктори або мозаїки.

Після визначення діагностичного інструментарію, нами було проведено дослідження рівня розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку. Діагностика проводилась у молодших групах ЗДО № 10 та № 18 м. Луцька. Загалом у дослідженні взяло участь 46 дітей та їх батьків, 6 вихователів та помічників вихователів.

На жаль, дітей з високим рівнем розвитку сенсорних здібностей не виявилось, тобто не було жодної дитини, яка б в повному обсязі володіла усіма складовими сприйняття. На середньому рівні – виявилось 14 (30%)

дітей, сенсорні здібності у цих дітей виявлено, однак вони були не повними і розрізненими. Деякі з дітей здогадувалися про ті чи інші завдання, проводячи аналогію з отриманими знаннями. 23 (50%) дітей були віднесені до низького рівня, ці діти не проявили елементарних сенсорних здібностей.

Отримані в ході констатувального експерименту дані свідчать про необхідність цілеспрямованої роботи з розвитку у дітей молодшого дошкільного віку сенсорних здібностей.

Крім оцінки реального стану розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку нами було також проаналізовано БКДО та діючі освітні програми дошкільної освіти щодо спрямованості на оволодіння дітьми сенсорно-пізнавальною компетентністю, а також проаналізоване наявне методичне забезпечення для занять.

Так у Базовому компоненті дошкільної освіти (Державному стандарті) сенсорні здібності є складовою частиною сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентності, котра визначається як здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності [34, с. 10]. Це свідчить про серйозне ставлення до сенсорних здібностей як до основи, базису інтелектуального розвитку дитини. На рівні вимог державного стандарту дитина перед початком навчання у школі повинна володіти навичками спрямовувати сенсорні процеси відчуття, сприйняття, увагу на пізнання об'єктів довкілля, здатна диференціювати сенсорні еталони за ознаками форми, величини, кольору, просторового розташування, за допомогою власної сенсорної системи досліджувати предмети та об'єкти дійсного світу, виявляти в них спільне і відмінне, використовувати різні способи обстеження, раціональні прийоми порівняння, набуті у процесі взаємодії з дорослими та однолітками [34, с. 11].

Щодо аналізу освітніх та освітньо-розвивальних програм, то результати порівняння вимог до забезпечення розвитку сенсорних систем дітей молодшого дошкільного віку подано нами у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Показники сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку згідно діючих освітніх програм

Програма	Спрямованість на показники сенсорного розвитку
Дитина [20, с. 51-94]	<p>Накопичується певний запас уявлень про різноманітні властивості предметів, явищ навколишньої дійсності та себе самого. У цьому віці у дитини мають бути сформовані основні сенсорні еталони. Дошкільник знайомий з основними кольорами (червоним, жовтим, синім) та тими, що утворюються при їх змішуванні (зеленим, оранжевим, фіолетовим, чорним, білим). Якщо перед дитиною викласти картки різних кольорів, то на прохання дорослого вона вибере три-чотири кольори за назвою і два-три з них самостійно назве. Малюк здатний вірно обрати форми предметів (коло, овал, квадрат, прямокутник, трикутник) за зразком, але може ще плутати овал і коло, квадрат і прямокутник. Дитині від трьох до чотирьох років відомі слова «більше», «менше», і з двох предметів (паличок, кубиків, м'ячів) вона успішно обирає більший або менший. Дітям трирічного віку не варто пропонувати на вибір за параметрами «найбільший — найменший» більше п'яти предметів. У три роки діти практично освоюють простір своєї кімнати (квартири), групової кімнати в дитячому садку, двору, де гуляють, тощо. На підставі досвіду у них складаються деякі просторові уявлення. У цьому віці дитина</p>

	<p>ще погано орієнтується в часі. Час не можна побачити, помацати, пограти з ним, але діти його відчують, точніше, певним чином реагує організм дитини.</p> <p>Увага дітей четвертого року життя є мимовільною. Однак її стійкість проявляється по-різному. Зазвичай малюк може займатися протягом 10–15 хв, але цікаве заняття триває досить довго (20–25 хв), і дитина не перемикається на щось ще і не відволікається.</p> <p>Освітні завдання: Продовжувати знайомити з кольорами: червоним, оранжевим, жовтим, зеленим, синім, фіолетовим, білим, чорним; а також розрізняти звуки, смаки та запахи навколишнього світу. Ознайомити з двома параметрами величини предметів: довжиною, висотою. Продовжувати ознайомлення з формами предметів. Продовжувати ознайомлення з частинами доби (день, ніч), порами року. Вчити дітей порівнювати, групувати та упорядковувати предмети, іграшки за кольором, величиною, довжиною, висотою, формою, кількістю, силою звуку, часом тощо.</p>
<p>Соняшник [23, с. 16-50]</p>	<p>У дітей цього віку розвивається здатність до елементарного аналізу й синтезу. Іноді їм важко сприймати словесні корективи чи зауваги, оскільки взаємодія сигнальних систем ще не досконала, а рівень міжаналізаторних зв'язків доволі слабкий. Тому важливо правильно поєднувати словесні й несловесні впливи на малят.</p> <p>Дитина цього віку на пізнання предмета зором витрачає переважно до 8 с, на тактильне обстеження – до 40 с, оскільки вміння обстежувати предмет ще не досконале. Умовами ефективного сприймання предметів та їх</p>

	<p>властивостей є наочність, тобто наявність спостережуваних об'єктів, які мають перебувати у полі зору дітей.</p> <p>Сенсорний розвиток:</p> <p><i>Слух.</i> Розрізняє тембр звучання 2–3-х музичних інструментів у музичних творах, нескладний ритм, впізнає мелодії знайомих пісень</p> <p><i>Зір.</i> Знає кілька основних кольорів, називає і розрізняє їх.</p> <p>Сприймає зміст картин, ілюстрацій з одним чи двома зображеними об'єктами, вміє розповісти про побачене.</p> <p><i>Дотик.</i> Володіє тактильно-руховим обстеженням і впізнаванням предметів.</p> <p><i>Смак.</i> Реагує на смак, розрізняє смакові властивості (солодкий, солоний тощо).</p> <p><i>Нюх.</i> Розрізняє запахи (приємний, гарний)</p> <p><i>Увага.</i> Підвищується стійкість мимовільної уваги. Дитина може деякий час утримувати увагу під час ігрової діяльності до 15 хв. В інших видах діяльності, зокрема в навчальнопізнавальній, особливо, коли дії одноманітні, вона не здатна довго утримувати увагу.</p> <p>Сенсорний розвиток повинен бути спрямований на розвиток зорового, слухового, смакового, нюхового та дотикового аналізаторів, активізацію дітей до пізнання довколишнього світу всіма органами чуття і на основі цього засвоєння ними сенсорних характеристик предметів і явищ (основних кольорів та їх відтінків; форми: куля, куб, круг, квадрат; розвиток слухової уваги, розпізнавання звуків у природі – спів пташок, дзюрчання струмка, побутових – скрипіт дверей, стукіт молотка; смак: солодкий, гіркий, солоний;</p>
--	--

	<p>дотик: приємний, неприємний, ніжний; теплий, холодний, мокрий, сухий, твердий, м'який, гладенький тощо; дрібно моторики рук у контексті сенсорного розвитку: постукування пальцями по поверхні – визначення властивості матеріалу: твердий, скляний тощо).</p>
<p>Українське дошкілля [8, с. 51-100]</p>	<p>У ході предметної діяльності розвиваються різні види відчуття і сприймання. Дитина сприймає колір, форму, величину та інші якості предметів. Їх сприймання емоційне, активне, малята прагнуть потримати предмет у руках, погратися з ним, але самостійно не визначають і не називають його ознак. Для них характерна недиференційованість, злиття образів сприйнятих предметів. За допомогою дорослих дитина може примітивно аналізувати предмети, що її оточують. Для цього віку характерне активне розгорнуте орієнтування у світлі речей, єдність тактильного, слухового, нюхового сприйняття. Увага продовжує бути нестійкою. Її образи швидко змінюються під впливом зовнішніх подразників. Пізнавальні психічні процеси – відчуття та сприймання – розвиваються під час предметної діяльності. Дитина сприймає колір, форму, величину та інші якості предметів, безпосередньо оперуючи ними.</p>
<p>Освіта і піклування / Education & Care [42, с. 90-170]</p>	<p>Сприйняття та предметно-ігрова діяльність дитини поступово ускладнюється. Освіта дітей четвертого року життя передбачає більше взаємодії дорослого (зокрема вихователя) з дитиною. Вихователь уже не просто демонструє поведінку, а описує її словами, якнайчастіше розширюючи словниковий запас дітей поняттями про відчуття, емоції, потреби,</p>

	<p>пояснюючи причинно-наслідковий зв'язок тих чи інших дій. Роздумуючи вголос про доцільність тієї чи іншої діяльності, педагог дає дітям можливість засвоїти основи критичного аналізу.</p>
<p>Я у світі [53, с.153-252]</p>	<p>Поки що дитині легше сприймати зорові та слухові образи, ніж тактильні. Розвиток сприймання великою мірою визначається якістю спілкування з дорослим, наявністю знань про колір, форму, величину, деякі просторові орієнтири; умінь обстежувати, впізнавати предмети, групувати їх. У дитини четвертого-п'ятого років життя починає формуватися двоканальна увага, уможливорюється одночасна зосередженість на різних діях. Вона починає довше зосереджувати мимовільну та довільну увагу. Розвиток уваги стимулює розвиток пам'яті дитини, здатність зберігати та відтворювати у свідомості свої враження, досвід. Якщо в ранньому віці домінували рухова та емоційна пам'ять, то тепер — слухова й зорова.</p> <p>Зміст освіти: Дорослий створює умови для збагачення життєвих вражень дитини про довкілля за допомогою рухових, тактильних, зорових, слухових, нюхових та смакових відчуттів. Завдяки цьому формуються точніші образи природи, предметного світу, людей, самої себе. Дбаючи про збагачення сенсорно-перцептивного досвіду дитини, дорослий враховує можливості її зорового сприймання: дитина охоче й подовгу розглядає предмети та об'єкти довкілля; зір стає гострішим, вона ліпше розрізняє кольори та їхні відтінки; довше зосереджує увагу на предметах, які обстежує. Водночас вона все ще часто</p>

	<p>відволікається, особливо якщо в поле зору потрапляють цікавіші для неї об'єкти. З огляду на вдосконалення пізнавальних процесів дитини, дорослий спонукає її вирізняти не лише зовнішні ознаки предметів і явищ, а й з'ясовувати їхні внутрішні, суттєві особливості. Він підтримує диференціацію сприйнятого за критерієм «подобається-не подобається».</p>
--	---

Проаналізувавши наявні програми та рівень розвитку сенсорно-пізнавальної компетентності у дітей дошкільного віку ми визначили, що існують чинники, які сприяють активному й ефективному розвитку сенсорних здібностей під час освітнього процесу закладу дошкільної освіти:

1. Створення сенсорно-розвиваючого середовища

Насичене сенсорне оточення: Приміщення, де перебувають діти, повинно бути багате на різноманітні сенсорні стимули (кольорові стіни, різні текстури поверхонь, музичні інструменти, запахи квітів або спецій).

Різнманітні матеріали та іграшки: Використання іграшок та матеріалів, що стимулюють різні органи чуття (наприклад, тактильні килимки, музичні інструменти, сенсорні м'ячі).

2. Використання інтегрованих методик навчання

Ігровий підхід: Залучення дітей до сенсорних ігор та вправ, які розвивають одночасно кілька сенсорних систем (наприклад, ігри з водою, піском, фарбами).

Мультиmodalьне навчання: Використання різних методів навчання, що задіють зір, слух, дотик, смак та нюх (наприклад, слухання музики під час малювання, дослідження природних об'єктів).

3. Залучення педагогів до сенсорного розвитку

Професійний розвиток вихователів: Підвищення кваліфікації педагогів у галузі сенсорного розвитку, участь у семінарах та тренінгах.

Індивідуальний підхід: Вихователі повинні враховувати індивідуальні особливості дітей, їхні сенсорні потреби та рівень розвитку.

4. Використання сучасних освітніх технологій

Інтерактивні технології: Використання інтерактивних дощок, сенсорних панелей та інших технічних засобів для стимулювання сенсорного сприйняття.

Дидактичні ігри: Розробка та впровадження спеціальних дидактичних ігор, спрямованих на розвиток сенсорних здібностей (пазли, лото, настільні ігри).

5. Організація активних видів діяльності

Природознавчі екскурсії: Виходи на природу, де діти можуть досліджувати навколишній світ через сенсорний досвід (спостереження за рослинами та тваринами, дотик до природних матеріалів).

Творчі заняття: Малювання, ліплення, аплікація, що включають роботу з різними матеріалами та текстурами.

6. Залучення сім'ї до сенсорного розвитку

Партнерство з батьками: Інформування батьків про важливість сенсорного розвитку, проведення спільних заходів та майстер-класів.

Домашні завдання: Рекомендації для батьків щодо організації сенсорних ігор та занять вдома.

7. Систематичність та послідовність

Регулярні заняття: Планування та проведення систематичних занять, спрямованих на розвиток сенсорних здібностей.

Поступове ускладнення завдань: Поступове збільшення складності завдань відповідно до розвитку дітей, щоб підтримувати їх інтерес та мотивацію.

8. Створення позитивної емоційної атмосфери

Підтримка та заохочення: Педагоги повинні створювати позитивну атмосферу, заохочувати дітей до участі у сенсорних заняттях, хвалити за досягнення.

Зниження стресу: Заняття повинні проводитися у спокійній, дружній обстановці, щоб діти почувалися комфортно та впевнено.

Ці чинники допоможуть забезпечити всебічний розвиток сенсорних здібностей дітей у закладах дошкільної освіти, сприяючи їх гармонійному росту та підготовці до подальшого навчання.

Проте розробка методичного забезпечення щодо сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку ще перебуває на низькому рівні та потребує детального вивчення і опрацювання.

2.2. Зміст педагогічної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти щодо розвитку сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять

Зміст педагогічної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти щодо розвитку сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять полягає в створенні умов, які сприяють гармонійному розвитку дитячої сенсорики через гру, дослідження та взаємодію з різноманітними об'єктами. Власне саму методику розвитку сенсорних здібностей відображено нами на Рис. 2.1. Методика розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять, відображеній у вигляді моделі.

Рис. 2.1. Методика розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять

В основі нашої методики лежить також ціла низка системотворчих принципів, як вихідних положень, основних правил ефективної організації освітнього процесу. Зупинимося на характеристиці деяких з них.

Принцип гуманізації і демократизації розвитку сенсорних здібностей дитини молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять. Відповідно цього вихідного положення особистість дитини, її обдарованість і своєрідність визначаються найвищими цінностями. Гуманістичні підходи до освітнього процесу дозволяють розглядати процес розвитку дошкільників на демократичних засадах педагогічного співробітництва, що ґрунтується на задоволенні фундаментальних потреб дитини у визнанні, повазі, оптимістичному ставленні до її майбутнього. Позитивне ставлення до вихованця сприяє формуванню його адекватної самооцінки та прагнення до самозбереження. Принцип демократизму і гуманізму в рамках нашого дослідження спрямований на формування ціннісного ставлення дитини до свого права на захист життя і здоров'я поряд з усвідомленням цінності життя і здоров'я іншої людини.

Принцип наступності і послідовності. Означений принцип передбачає наступність і послідовність у реалізації напрямів та етапів освітньої роботи з розвитку сенсорних здібностей дитини молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять. Саме наступність і послідовність, на думку А. Богуш, «допомагає увійти дитині у нове середовище і запобігає кризовим явищам у її психічному розвитку, що так важливо для його внутрішнього почування» [10, с. 12]. Важливо враховувати таку закономірність, що об'єктивно означений освітній процес здійснюється через ті цінності і потреби, які вже сформовані в структурі вихованця на певному етапі дошкільного дитинства.

Принцип педагогічного керівництва вихованцями. В межах започаткованого дослідження, що будується на особистісно зорієнтованих підходах до виховання, педагогічне керівництво дітей ґрунтується на застосуванні педагогом демократичного стилю спілкування, що

характеризується такими складовими: застосування доброзичливого тону при розмовах з малюком, залучення малюків до прийняття колективних і особистісних рішень, стимулювання самостійності, прояв зацікавленості в переживаннях кожної дитини. Попри те, що за такого стилю спілкування надається певна автономність і самостійність дитині, педагог має враховувати її вікові можливості, створюючи безпечні умови перебування малюка в закладі дошкільної освіти і здійснювати координаційну, психотерапевтичну та стимулюючу функції по відношенню до ситуативних та небезпечних чинників соціального середовища.

В основу дослідження нами покладено також вихідні принципи функціонування особистісно зорієнтованого підходу виховання, що визначені І. Бехом: принцип превентивності, принцип цілісності, принцип цілеспрямованого створення емоційно збагачених виховних ситуацій, принцип використання співпереживання як психологічного механізму у вихованні особистості, принцип систематичного аналізу вихованцем власних і чужих вчинків.

Основними напрямками педагогічної діяльності під час реалізації моделі розвитку сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку нами визначено такі:

Організація інтегрованих занять. Інтегровані заняття поєднують декілька освітніх напрямів (наприклад, математика, мистецтво, природознавство), що дозволяє створити багатосторонню сенсорну взаємодію з предметами. Діти вчаться спостерігати, досліджувати та порівнювати об'єкти з різними сенсорними характеристиками.

Використання сенсорних ігор та матеріалів. Під час таких занять вихователь застосовує спеціальні ігри та вправи, які розвивають сенсорні здібності. Наприклад, сортування предметів за кольором чи формою, вправи на розвиток дрібної моторики через роботу з матеріалами різної текстури (пісок, глина, вода).

Підтримка активної участі дітей. Важливо заохочувати дитину до активного експериментування з предметами, задаючи питання, які стимулюють до порівняння, аналізу та самостійного вибору.

Створення сприятливого емоційного фону. Успіх сенсорного розвитку значною мірою залежить від позитивної атмосфери, де дитина відчуває себе безпечною та зацікавленою. Вихователь має проявляти підтримку, терпіння та увагу до індивідуальних особливостей кожної дитини.

Індивідуалізація підходів. У процесі навчання необхідно враховувати рівень сенсорного розвитку кожної дитини, пропонуючи завдання відповідно до її можливостей, що дозволяє створити ситуацію успіху.

Важливе значення у розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку відіграє раціональний добір форм і методів педагогічної роботи, що відповідають віковим особливостям вихованців. Детальніше на методах та прийомах сенсорного виховання увагу зосереджено у П. 1.2.

Освітню роботу з розвитку в дітей молодшого дошкільного віку сенсорних здібностей ми рекомендуємо здійснювати в три етапи.

Підготовчий етап. На цьому етапі вихователь закладає основи для подальшої сенсорної роботи з дітьми, формуючи у них початкове уявлення про основні сенсорні категорії (колір, форма, розмір, текстура, звук). На цьому етапі діти ознайомлюються з різними сенсорними характеристиками предметів через спостереження і пояснення, створюються умови для розвитку інтересу до сенсорних досліджень, наприклад, через використання яскравих іграшок, предметів різних форм і текстур. Вихователь здійснює початкову роботу з сенсорними дидактичними матеріалами: кубики, м'ячі, пірамідки, які діти можуть досліджувати і порівнювати між собою. Завдання педагога – залучати дітей до активного сприйняття навколишнього світу, навчати їх основам сенсорного сприйняття: розпізнаванню простих кольорів, форм, розмірів. Цей етап будується на ігровій діяльності, де діти знайомляться з поняттями через гру та спілкування.

Основний етап. Цей етап є центральним у процесі розвитку сенсорних здібностей. Основна увага приділяється закріпленню та розвитку вже отриманих знань і навичок через більш складні завдання і вправи. Закріплення знань про сенсорні характеристики предметів відбувається через систематичне повторення, порівняння і групування предметів за кольором, формою, розміром, текстурою, введення більш складних дидактичних матеріалів і вправ, які стимулюють дітей до аналізу сенсорних ознак предметів (наприклад, сортування предметів за двома і більше ознаками). Розвиток дрібної моторики і тактильного сприйняття забезпечується через роботу з предметами різних текстур (пісок, вода, глина, крупи), що допомагає дітям відчувати відмінності на дотик. Крім того, варто приділити увагу стимулюванню мовленнєвої активності дітей для опису сенсорних ознак предметів, що сприяє розвитку мовлення і сенсорного сприйняття одночасно. На цьому етапі вихователь активно взаємодіє з дітьми через інтегровані заняття, де сенсорний розвиток поєднується з розвитком мислення, мовлення та пізнавальної активності.

Практичний етап. На практичному етапі діти застосовують набуті сенсорні знання у повсякденній діяльності. Вихователь створює умови, де дитина може самостійно використовувати сенсорні навички в ігрових та побутових ситуаціях, насамперед у самостійній діяльності: під час ігор, аплікацій, малювання, коли діти обирають предмети за певними ознаками (колір, розмір, форма). Вихователь стимулює дітей до самостійного вирішення сенсорних задач, наприклад, знаходження предметів за описом або створення простих конструкцій з блоків різних розмірів і кольорів, підтримує індивідуальну активність дітей у сенсорних іграх: пропонує дітям більше варіативних завдань і заохочення до творчості та досліджень. Крім того важливо здійснювати оцінку результатів сенсорного розвитку через спостереження за тим, як дитина використовує сенсорні знання на практиці. Практичний етап допомагає закріпити сенсорні навички та інтегрувати їх у

повсякденне життя дітей, стимулюючи їх до самостійної пізнавальної діяльності.

Таким чином, ці три етапи забезпечують поступовий та систематичний розвиток сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку, що сприяє гармонійному пізнавальному і фізичному розвитку.

Відповідно до визначених моделлю етапів у ході експериментальної частини дослідження розроблено та апробовано Програму інтегрованих занять з дітьми молодшого дошкільного віку щодо сенсорно-пізнавального розвитку (Додаток А) та відповідне методичне забезпечення (Додаток Б і В). Програму було реалізовано в освітньому процесі ЗДО № 18 м. Луцька. Детальніше про хід та результати експерименту ідеться у П. 2.3.

Провівши аналіз психолого-педагогічної літератури, а так само практики закладів дошкільної освіти, ми дійшли висновку, що найбільш ефективно цей процес буде здійснюватися при використанні спеціальних способів і засобів.

Основними педагогічними умовами, котрі має забезпечити фахівець з дошкільної освіти щодо сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку – створення відповідного інтегрованого сенсорно-пізнавального середовища закладу дошкільної освіти; управління якістю сенсорно-пізнавального розвитку дітей.

Створення відповідного інтегрованого сенсорно-пізнавального середовища закладу дошкільної освіти. Під освітнім середовищем розуміється весь комплекс умов, який забезпечує розвиток дітей у закладах дошкільної освіти, в тому числі, розвивальне предметно-просторове середовище, взаємодію між педагогами та дітьми, дитячу гру, що формує предметний зміст освітніх ліній, та інші умови, зазначені в Базовому компоненті дошкільної освіти [22, с. 55].

Сенсорно збагачене середовище – це така сукупність умов (у закладі, родині), яка максимально сприяє особистісному розвитку дітей у значущій

для них діяльності. Надзвичайно актуальними для нашого дослідження є висновки Л. Зданевич та О. Попович з приводу того, що створення сенсорно збагаченого середовища в закладі та в родині буде забезпечувати: оптимальне сенсорне навантаження на дитину з метою захисту від утоми сенсорними стимулами; створення умов для сенсорного розвитку; взаємодію з родиною щодо забезпечення повноцінного сенсорного розвитку дитини; вільний час, передбачений для дитини впродовж дня.

Управління якістю сенсорно-пізнавального розвитку дітей.

Управління управлінням якістю сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти є комплексом шляхів реалізації здібностей та індивідуальних особливостей малят в процесі їх пізнавальної діяльності, цілеспрямованого збагачення їх сенсорного досвіду, що забезпечується в процесі різних форм організації освітньої діяльності з дітьми на основі партнерської взаємодії [15, с. 33].

Дотримання розроблених вимог до запропонованої методики розвитку сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку забезпечить зростання рівня компонентів цих здібностей та загальних показників розвитку вихованців, адже цей процес впливає на здійснення подальшої освіти та виховання.

2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи

Для перевірки ефективності методики розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять нами було проведено педагогічний експеримент.

Етапами педагогічного експерименту були констатуючий і формуючий. Більш детально результати констатуючого експерименту за розробленими нами показниками розвитку сенсорних здібностей подано у п. 2.1.

Серед 46 дітей дошкільного віку, які взяли участь в експерименті було виділено дві групи – контрольну та експериментальну, по 23 дитини в кожній з них. Результати та динаміку змін після реалізації розробленої методики та педагогічних умов відображено у таблиці 2.1.

Дослідження відбувалося у три етапи:

I етап — діагностика розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку.

II етап — реалізація методики розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять.

III етап — повторна діагностика розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку.

Результати констатувального етапу експерименту підтвердили доцільність вдосконалення методики розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку, що дозволило виокремити напрями подальшої роботи, зокрема уточнити зміст діяльності майбутнього педагога з батьками дітей дошкільного віку; визначити організаційно-педагогічні умови розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти та оптимальні шляхи їх реалізації.

Таблиця 2.3.

Динаміка змін у рівнях розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку (результати педагогічного експерименту)

Етапи експерименту	На початку експерименту			Після експерименту		
	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
Контрольна група	13%	30%	57%	17%	31%	52%
Експериментальна група	17%	30%	53%	35%	43%	22%

На основі аналізу даних, отриманих в результаті повторного діагностування, зазначимо, що у 7 (31%) дітей збільшився інтегральний показник (тобто загальний рівень розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку). Це дає змогу стверджувати, що використання розробленої методики є дієвим засобом сенсорного розвитку у контексті формування у дітей сенсорно-пізнавальної компетентності. Візуально дані експерименту відображено на рисунках 2.2-2.5.

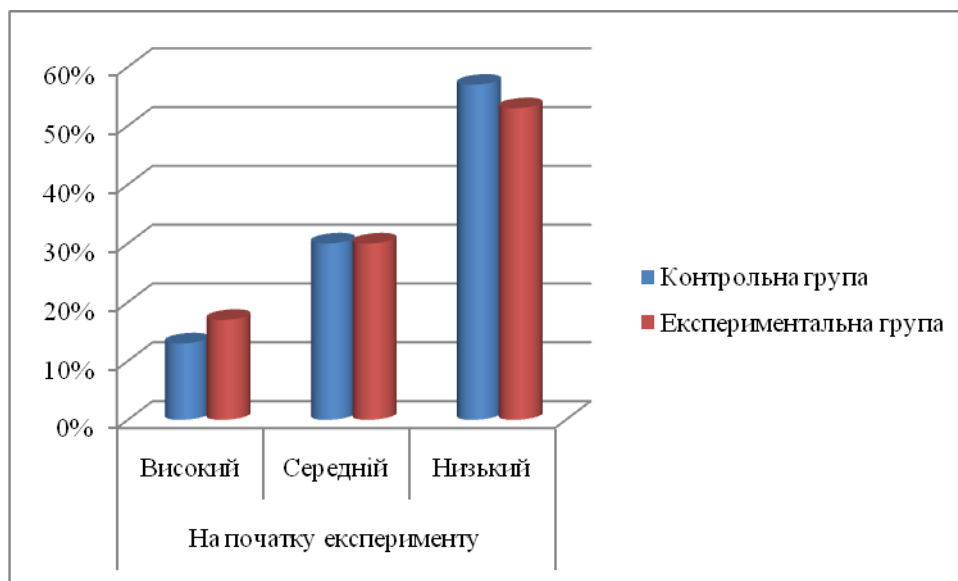

Рис. 2.2. Порівняння рівнів розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку в експериментальній і контрольній групі перед початком експерименту

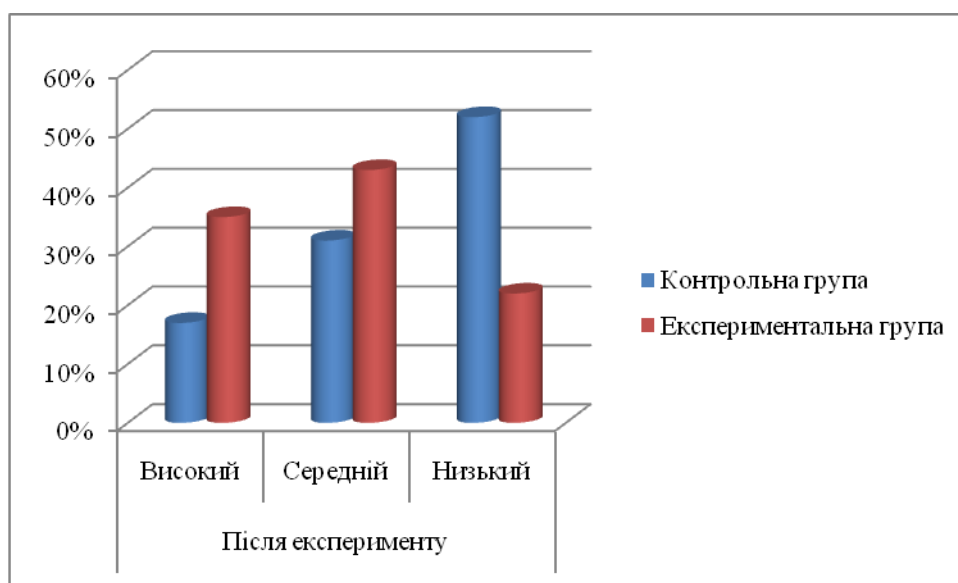

Рис. 2.3. Порівняння рівнів розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку в експериментальній і контрольній групі після експерименту

Рис. 2.4. Динаміка рівнів розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку в контрольній групі до та після експерименту

Рис. 2.5. Динаміка рівнів розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку в контрольній групі до та після експерименту

Результати формувального експерименту було проаналізовано і узагальнено на контрольному етапі. Отримані дані свідчать про суттєві

позитивні зміни рівнів розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять в експериментальній групі після реалізації розробленої Програми (Додаток А).

Про ефективність розробленої методики та педагогічних умов розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять свідчить отримана на контрольному етапі експерименту позитивна динаміка всіх досліджуваних показників.

ВИСНОВКИ ДО II РОЗДІЛУ

У другому розділі магістерської роботи конкретизовано критерії та показники для визначення рівнів розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять; відображено результати констатувального етапу експерименту; охарактеризовано зміст методики розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять, відображеної у моделі; обґрунтовано педагогічні умови розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять.

На основі теоретичного опрацювання наукових джерел та літератури, власного досвіду нами були визначені критерії та показники розвитку сенсорних здібностей у дітей 3-4 років. Серед них виділено такі критерії: зорове сприйняття, слухове сприйняття, дотикове сприйняття, смакове сприйняття, нюхове сприйняття, просторове сприйняття, специфічне сприйняття. Для визначення реального стану розвитку сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку розроблено також характеристики відповідних рівнів – високого, середнього та низького.

Задля дослідження реального стану розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять нами були підібрані спеціальні діагностичні методики відповідно до кожного з

критеріїв. Отримані в ході констатувального експерименту дані свідчать про необхідність цілеспрямованої роботи з розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку.

Окрім діагностики реального стану розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку було проаналізовано БКДО та діючі освітні програми дошкільної освіти щодо спрямованості на оволодіння дітьми сенсорно-пізнавальною компетентністю, а також опрацьовано наявне методичне забезпечення для занять. У результаті аналізу визначено чинники, які сприяють активному й ефективному розвитку сенсорних здібностей під час освітнього процесу закладу дошкільної освіти: створення сенсорно-розвиваючого середовища, використання інтегрованих методик навчання, залучення педагогів та сім'ї до сенсорного розвитку, використання сучасних освітніх технологій, організація активних видів діяльності, їх систематичність та послідовність, створення позитивної емоційної атмосфери.

Виявлено, що розробка методичного забезпечення щодо сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку ще перебуває на низькому рівні та потребує детального вивчення і опрацювання.

Це і стало причиною розроблення моделі розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять. Основними напрямками роботи з реалізації методики є організація інтегрованих занять, використання сенсорних ігор та матеріалів, підтримка активної участі дітей, створення сприятливого емоційного фону, індивідуалізація підходів.

Також визначено, що процес розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять буде ефективним за таких педагогічних умов: створення відповідного інтегрованого сенсорно-пізнавального середовища закладу дошкільної освіти; управління якістю сенсорно-пізнавального розвитку дітей.

Зріз показників за відповідними критеріями після завершення формувального етапу дослідження виявив значне підвищення рівня розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять. Результати порівняльного аналізу свідчать, що запропонована нами модель та організаційно-педагогічні умови розвитку сприяють суттєвому підвищенню рівня сенсорно-пізнавальної компетентності дітей, забезпеченню їхньої стабільної динаміки.

ВИСНОВКИ

У дослідженні представлено теоретичне узагальнення і нове вирішення проблеми, що полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов та методики, які забезпечили ефективність розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять. Проведене дослідження дало можливість дійти таких висновків:

1. Проблема сенсорного розвитку дітей раннього та дошкільного віку у всьому світі та представляє серйозну проблему сучасності. Суперечності насамперед обумовлюються тим, що велика кількість дітей зіштовхуються з різноманітними проблемами сенсорного сприймання довкілля через вплив різних факторів: індивідуальні особливості, віддаленість від природного середовища, статичних способів життя, обмежена мотивація, інтереси дитини тощо.

Ранній та молодший дошкільний вік є найбільш сензитивним періодом для сенсорного розвитку малят. У цьому віці основними завданнями педагогів і батьків є ознайомлення дітей із сенсорними еталонами, способами їх використання, формування у дітей дій вправління у обстеженні предметів навколишньої дійсності, явищ природи тощо.

Розвиток сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку визначено як процес вдосконалення і формування навичок сприйняття і обробки інформації, яка надходить через органи чуття: зір, слух, дотик, смак і запах. Якнайкраще здатні забезпечити цей процес форми роботи, спрямовані на врахування вікових особливостей, інтеграцію різних видів діяльності, змістову цілісність, розвиток ключових компетентностей, використання ігрових методів, індивідуальний підхід, активну участь дітей,

співпрацю з батьками, розвиваюче середовище, систематичність і послідовність.

2. На основі теоретичного опрацювання наукових джерел та літератури, власного досвіду визначено критерії та показники розвитку сенсорних здібностей у дітей 3-4 років. Серед них виділено такі критерії: зорове сприйняття, слухове сприйняття, дотикове сприйняття, смакове сприйняття, нюхове сприйняття, просторове сприйняття, специфічне сприйняття. Для визначення реального стану розвитку сенсорних здібностей дітей молодшого дошкільного віку розроблено також характеристики відповідних рівнів – високого, середнього та низького.

Окрім діагностики реального стану розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку було проаналізовано БКДО та діючі освітні програми дошкільної освіти щодо спрямованості на оволодіння дітьми сенсорно-пізнавальною компетентністю, а також опрацьовано наявне методичне забезпечення для занять.

Отримані в ході експериментальної діяльності дані свідчать про необхідність цілеспрямованої роботи з розвитку у дітей молодшого дошкільного віку сенсорно-пізнавальної компетентності.

3. Теоретично обґрунтовано і апробовано експериментальну методику розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять, що охоплювала: педагогічні умови та принципи освітнього процесу, критерії, основні етапи розвитку сенсорних здібностей вихованців, форми та методи педагогічної роботи на кожному з них.

Основними напрямками роботи з реалізації методики є організація інтегрованих занять, використання сенсорних ігор та матеріалів, підтримка активної участі дітей, створення сприятливого емоційного фону, індивідуалізація підходів.

Визначено, що процес розвитку сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку під час інтегрованих занять буде ефективним за

таких педагогічних умов: створення відповідного інтегрованого сенсорно-пізнавального середовища закладу дошкільної освіти; управління якістю сенсорно-пізнавального розвитку дітей.

Результати порівняльного аналізу свідчать, що запропонована нами модель та організаційно-педагогічні умови розвитку сприяють суттєвому підвищенню рівня сенсорно-пізнавальної компетентності дітей, забезпеченню їхньої стабільної динаміки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айрес, Е. Дж. Дитина і сенсорна інтеграція. Розуміння прихованих проблем розвитку з практичними рекомендаціями для батьків та спеціалістів. 25-е вид., ювілейне. - Київ : Вид-во Ростислава Бурлаки, 2024. 280 с.
2. Атаманюк М. Ю., Бегеза Л. Є. Психологічні особливості розвитку сенсорної системи слуху в дітей молодшого шкільного віку. *Вісник [Київського інституту бізнесу та технологій]*. 2017. № 2. С. 73–74.
3. Бабюк Т., Бабюк С. Методика інтегрованих занять із фізичної культури на екологічній стежині в закладі дошкільної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 40(1). С. 171–177.
4. Бакай С. Деякі аспекти вікових особливостей сенсорно-пізнавального розвитку дитини під час підготовки майбутніх вихователів. *Новий Колегіум*. 2023. № 1-2. С. 93–97.
5. Барбашова І. А. Дидактична система сенсорного розвитку молодших школярів: теорія і практика: монографія; [наук. ред. О. Я. Савченко] ; Бердян. держ. пед. ун-т. Мелітополь : Вид. буд. Мелітоп. міськ. друкарні, 2018. 498 с.
6. Барбашова І. А. Неперервність сенсорного розвитку особистості: дошкілля, шкільна освіта. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 14. С. 42–48.
7. Бартків О. С., Дурманенко Є. А. Підготовка майбутніх вихователів до інтегрованого навчання дітей у закладах дошкільної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 81. С. 129–133.
8. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / За заг. ред. О. Низковської. Тернопіль : Мандрівенць, 2017. 256 с.

9. Богуш А. М. Інтегрований підхід у дошкільній освіті: мода чи вимога часу? *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2023. № 3. С. 121–127.
10. Богуш А. М. Наступність, перспективність, спадкоємність – складова неперервної освіти. *Дошкільне виховання*. 2001. № 11. С. 11–12.
11. Гавриш Н. В. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля*. Серія : Педагогіка і психологія. Дніпропетровськ, 2011. № 1 (1). С. 16–20.
12. Гавриш Н. В. Інтегровані заняття у дитячому садку. К. : Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. 127 с.
13. Гавриш Н. Сучасне заняття: формальні, змістові та структурні ознаки. URL: http://slovyanochka.at.ua/publ/suchasne_zanjattja_formalni_zmistovi_ta_strukturni_oznaki/1-1-0-5.
14. Гагаріна Н. П., Ревенець О. О. Використання ТРВЗ на інтегрованих заняттях в роботі вихователя дошкільного закладу. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія : Педагогічні науки. 2017. Вип. 156. С. 142–145.
15. Голота Н., Бріка О. Основи управління якістю сенсорно-пізнавального розвитку дітей четвертого року життя в закладі дошкільної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. № 38. С. 30–35.
16. Гуменюк І. В. Ампліфікація розвитку дошкільників засобами оточуючого світу з використанням системи інтегрованих занять і інноваційних педагогічних технологій. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2014. Вип. 7. С. 155–163.

17. Данильченко І. Принцип інтеграції у формуванні комунікативної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2021. Вип. 2. С. 27–35.
18. Дем'яненко С. Д. Інтеграція мовленнєвого та рухового розвитку дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія : Педагогіка та психологія. 2020. Вип. 1. С. 125–128.
19. Дитина в дошкільні роки : комплекс. освіт. програма / [Крутій К. Л. (наук. керівник) та ін.] ; Ін-т педагогіки і психології Терноп. нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Запоріжжя : ЛПКС, 2016. 159, [3] с.
20. Дитина: освіт. програма для дітей від 2 до 7 років : [відповідно до Баз. компонента дошк. освіти] / [Г. В. Беленька та ін. ; наук. керівник В. О. Огнев'юк ; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець] ; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 303 с.
21. Заплатинська А. Б. Становлення поняття "сенсорна інтеграція" у корекційній педагогіці. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія : Соціально-педагогічна. 2013. Вип. 23(1). С. 48–57.
22. Зданевич Л. В., Попович О. М. До питання особистісного розвитку дітей раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія : Педагогіка та психологія. 2019. Вип. 2(2). С. 55–57.
23. Калуська Л. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку “СОНЯШНИК”. Видання 3-тє, доповнене. Тернопіль : Мандрівенць, 2023. 210 с.
24. Кирилюк Л. А. Особливості розвитку сенсорно-перцептивної сфери дошкільників в нормі та при розумовій відсталості. *Збірник наукових*

праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. 2010. Вип. 15. С. 260–263.

25. Кіпаренко О. Сенсорна інтеграція як методкорекції розладів у дітей. *Problems of modern psychology*. 2020. Iss. 49. С. 152–176.

26. Коваленко О. В., Випирайло І. В. Лего-конструювання в контексті інноваційного піклування та сенсорно-пізнавального розвитку дітей раннього віку. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 61(1). С. 218–221.

27. Коваленко О. В., Слезенко В. В. Організація методичного супроводу сенсорно-пізнавального розвитку дітей раннього віку в освітньому середовищі ЗДО. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 50(1). С. 195–198.

28. Козак Л. В., Бухал Л. Г., Нікітіна Н. Д. Закономірності використання інтеграційних форм організації роботи зі старшими дошкільниками. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 18(3). С. 164–168.

29. Котелянець Ю. С. Формування творчої активності дітей старшого дошкільного віку в процесі інтеграції різних видів діяльності. *International journal of education and science*. 2020. Vol. 3, No. 1. С. 8–16

30. Литвишко О. М. Казка як засіб формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку під час проведення інтегрованих занять. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017. Вип. 21(1). С. 354–367.

31. Маляр Л. В., Шикітка Г. М. Дидактичний підхід до розвитку дошкільника в сенсорно-пізнавальному просторі. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 57(2). С. 221–225.

32. Марусинець М. Професійна підготовка майбутніх вихователів дітей раннього віку до роботи в сенсорно збагаченому середовищі: теоретико-методичні аспекти. *Молодь і ринок*. 2023. № 4. С. 48–51.

33. Михайленко А. Р., Холтобіна О. У. Особливості розвитку сенсорних здібностей дітей раннього віку. *Problems and prospects of modern science and education: the 10th International scientific and practical conference*

(March 12–15, 2024). Stockholm, Sweden. International Science Group. 2024. С. 206–207.

34. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція» №33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

35. Нижник Т. О. Підходи щодо розвитку та корекції сенсорної інтеграції у дітей дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 56(1). С. 111–115.

36. Носко Ю. М., Куртова Г. Ю., Давидова Н. А. Удосконалення сенсорного виховання дітей дошкільного віку. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка*. Серія : Педагогічні науки. 2022. Вип. 16. С. 179–183.

37. Пасічник В., Мельник В., Кудріна Н. Деякі аспекти використання інтегрованих занять в практиці фізичного виховання дітей дошкільного віку. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2016. Вип. 20. С. 141–145.

38. Польова І. І. Сенсорне виховання дошкільників з вадами слуху як умова ознайомлення з навколишнім середовищем. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. Вип. 23. С. 197–200.

39. Польова І. І. Сприймання і його роль у сенсорному вихованні дошкільників з вадами слуху. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 26. С. 382–386.

40. Попович О. М. Модель педагогічної системи підготовки майбутнього вихователя дітей раннього віку до роботи в сенсорно збагаченому середовищі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 87. С. 167–171.

41. Попович О. М. Теорія та практика підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі: монографія; за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. Л. В. Зданевич ; Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. Хмельницький : Цюпак А. А., 2022. 443 с.
42. Програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care» / В.А. Воронов, К.В. Ковальчук, Н.В. Піканова, О.Д. Рейпольська, С.О. Сисоєва, К.Ю. Станкевич. Київ: ФОП В.Б. Ференець, 2021. 130 с.
43. Прокоф'єва М. Ю. Інтеграція педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2008. 21 с.
44. Свйонтик О. Сенсорне виховання як основа розумового розвитку дітей дошкільного віку. *Молодь і ринок*. 2021. № 1. С. 79–83.
45. Сех Н. Педагогічні умови сенсорного розвитку дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва. *Молодь і ринок*. 2018. № 9. С. 150–154.
46. Скірко Г. З., Чорна Г. В. Педагогічні умови інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у сучасний заклад дошкільної освіти *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 46. С. 225–229.
47. Слободян Л. Особливості розвитку сенсорики у дошкільників з розумовою відсталістю. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 4. С. 323–330.
48. Стахова Л., Мороз Л. Застосування елементів сенсорної інтеграції в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. Вип. 4. С. 151–156.
49. Федорович А. Особливості ознайомлення дітей з кольором у системі сенсорного виховання М. Монтесорі. *Молодь і ринок*. 2016. № 9. С. 53-57.

50. Чабан Н.В. Особливості сенсорнопізнавального розвитку дітей раннього віку : метод. посібник / Хмельницький заклад дошкільної освіти № 48 «Червона квіточка» Хмельницької міської ради Хмельницької області, 2021. 108 с.

51. Черних Л. А. Системний підхід у дослідженні соціальної адаптованості старших дошкільників з сенсорними та мовленнєвими порушеннями. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2018. № 3(2). С. 211–220.

52. Щербакова К. Й., Макаренко Л. В. Інтегровані музично-математичні заняття у закладах дошкільної освіти. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2020. Вип. 1. С. 237–246.

53. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років /О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Програма інтегрованих занять з дітьми молодшого дошкільного віку щодо сенсорно-пізнавального розвитку

Тема: «Світ навколо нас через відчуття»

Мета програми: сприяти всебічному сенсорно-пізнавальному розвитку дітей молодшого дошкільного віку через інтегровані заняття, які забезпечують формування уявлень про основні сенсорні ознаки предметів (колір, форма, розмір, текстура) та їх застосування у практичній діяльності. Програма націлена на розвиток здібностей дітей сприймати, диференціювати та порівнювати різноманітні властивості об'єктів, а також сприяє розвитку мовлення, мислення, дрібної моторики та творчих навичок.

Завдання програми:

- Ознайомлення з сенсорними ознаками предметів (навчити дітей розрізняти основні кольори, форми, розміри та текстури, сприяти формуванню початкових уявлень про різноманітність сенсорних характеристик об'єктів).
- Розвиток зорового, тактильного та слухового сприйняття (стимулювати зорове сприйняття через роботу з кольоровими іграшками, картинками та аплікаціями, розвивати тактильне сприйняття через взаємодію з матеріалами різних текстур (піском, глиною, тканиною), заохочувати слухове сприйняття через розпізнавання звуків і мелодій у сенсорних іграх).
- Закріплення сенсорних навичок через ігрову та практичну діяльність (стимулювати дітей до самостійного вирішення сенсорних завдань (сортування, групування за ознаками), заохочувати участь у творчих іграх, що сприяють розвитку уяви та фантазії).

– Розвиток мовлення через опис сенсорних характеристик (підтримувати дітей у словесному описі предметів за кольором, формою, розміром та текстурою, стимулювати розвиток мовленнєвої активності через діалоги під час занять та ігор).

– Розвиток дрібної моторики та координації рухів (включати у заняття вправи, що розвивають дрібну моторику (ліплення, складання, сортування предметів), створювати умови для розвитку координації рухів через ігри та вправи з предметами різних форм і розмірів).

– Формування позитивної емоційної атмосфери під час занять (забезпечувати сприятливий емоційний клімат для розвитку творчої активності дітей, заохочувати до пізнавальної діяльності через ігри та практичні завдання, які викликають у дітей інтерес і задоволення).

1. Підготовчий етап (1-2 тижні)

Мета: Ознайомлення дітей з основними сенсорними ознаками предметів (колір, форма, розмір, текстура) через гру та взаємодію.

Заняття 1: «Досліджуємо кольори»

Завдання:

Вивчити основні кольори (червоний, жовтий, синій, зелений).

Навчити дітей розпізнавати та називати кольори.

Розвивати зорове сприйняття.

Матеріали: Яскраві предмети різних кольорів (м'ячі, кубики, картинки).

Методи:

Показ різних предметів, запитання дітей про їх колір.

Гра «Знайди червоний» — діти шукають предмети відповідного кольору в кімнаті.

Малювання пальчиковими фарбами, де діти обирають певний колір для кожного об'єкта.

Заняття 2: «Які форми бувають?»

Завдання:

Ознайомити дітей з основними формами (круг, квадрат, трикутник).

Розвивати вміння порівнювати предмети за формою.

Матеріали: Геометричні фігури (вирізані з картону), іграшки різних форм.

Методи:

Гра «Назви форму» — діти вибирають фігуру і називають її.

Ліплення з пластиліну різних форм під керівництвом вихователя.

2. Основний етап (3-4 тижні)

Мета: Закріплення знань про основні сенсорні ознаки предметів (колір, форма, розмір) та розвиток уміння диференціювати предмети за кількома ознаками.

Заняття 3: «Сортуємо за кольором і формою»

Завдання:

Розвивати вміння сортувати предмети за кольором і формою одночасно.

Закріпити знання основних кольорів і форм.

Матеріали: Кольорові геометричні фігури різного розміру.

Методи:

Сортування фігур за кольором та формою (червоні круги, зелені трикутники і т.д.).

Гра «Що зайве?» — діти знаходять предмет, який не підходить за кольором чи формою.

Аплікація з різнокольорових фігур.

Заняття 4: «Доторкнись і відчуй»

Завдання:

Ознайомити дітей з різними текстурами (гладке, шорстке, м'яке, тверде).

Розвивати тактильне сприйняття та дрібну моторику.

Матеріали: Тканини, глина, крупи, м'які іграшки, камінчики.

Методи:

Гра «Відчуй на дотик» — діти з закритими очима визначають текстуру предмета.

Створення тактильної картини (аплікація з різних матеріалів: тканина, глина, крупа).

3. Практичний етап (5-6 тижні)

Мета: Закріплення набутих сенсорних знань у повсякденній діяльності та творчих завданнях.

Заняття 5: «Світ кольорових кубиків»

Завдання:

Застосувати знання про кольори, форми та розміри в будівництві конструкцій.

Розвивати просторове мислення і вміння будувати.

Матеріали: Кольорові кубики різного розміру.

Методи:

Гра «Будуємо вежі» — діти обирають кубики за кольором та розміром для будівництва вежі.

Конкурс на найвищу і найміцнішу вежу.

Заняття 6: «Подорож у сенсорний світ»

Завдання:

Закріпити знання дітей про кольори, форми, розміри, текстури через ігрову діяльність.

Стимулювати самостійну діяльність дітей.

Матеріали: Сенсорні коробки з різними предметами, матеріалами (піском, водою, крупами).

Методи:

Діти подорожують по станціях і виконують завдання на кожній (сортують предмети, відчують текстури, будують конструкції).

Гра «Знайди скарб» — діти шукають заховані предмети у сенсорних коробках, описуючи їх на дотик.

Заключний підсумок:

Завершується програма виставкою дитячих робіт (аплікацій, малюнків, будівель), де діти можуть показати свої досягнення і поділитися враженнями.

Ця програма забезпечує гармонійний розвиток сенсорних здібностей, допомагає дітям використовувати сенсорний досвід у повсякденній діяльності та закладає основи для подальшого розвитку пізнавальних навичок.

Календарний план інтегрованих занять з дітьми молодшого дошкільного віку щодо сенсорно-пізнавального розвитку

Тиждень	Назва заняття	Мета	Завдання	Матеріали
1 тиждень	Досліджуємо кольори	Ознайомити дітей з основними кольорами (червоний, жовтий, синій, зелений)	1. Навчити розпізнавати і називати кольори 2. Розвивати зорове сприйняття	Кольорові іграшки, картинки, фарби
2 тиждень	Які бувають форми?	Ознайомити дітей з основними формами (круг, квадрат, трикутник)	1. Навчити розпізнавати форми 2. Розвивати вміння порівнювати предмети за формою	Геометричні фігури, іграшки, ліплення з пластиліну
3 тиждень	Сортуємо за кольором і формою	Закріпити знання про кольори та форми	1. Вчити сортувати предмети за кольором та формою 2. Розвивати вміння порівнювати	Геометричні фігури різних кольорів, сортувальні набори

			та групувати	
4 тиждень	Доторкнись і відчуй	Розвивати тактильне сприйняття та дрібну моторику	1. Ознайомити з різними текстурами (гладке, шорстке, м'яке, тверде) 2. Розвивати мовлення через опис текстур	Тканини, крупи, глина, камінчики, тактильні матеріали
5 тиждень	Світ кольорових кубиків	Використовувати знання про кольори, форми і розміри в будівництві конструкцій	1. Навчити будувати прості конструкції з кубиків 2. Розвивати координацію та просторове мислення	Кольорові кубики різних форм та розмірів
6 тиждень	Подорож у сенсорний світ	Закріпити знання про кольори, форми, розміри і текстури через гру	1. Стимулювати самостійне використання сенсорних знань у грі 2. Розвивати	Сенсорні коробки з різними матеріалами (пісок, вода, крупи), дидактичні

			творчість і ігри пізнавальну активність	
--	--	--	---	--

Приклади конспектів інтегрованих занять з дітьми молодшого дошкільного віку щодо сенсорно-пізнавального розвитку

Тема заняття 1: «Досліджуємо кольори»

Мета: Ознайомити дітей з основними кольорами (червоний, жовтий, синій, зелений), навчити їх розпізнавати та називати кольори. Розвивати зорове сприйняття, увагу, мовленнєву активність та дрібну моторику.

Завдання:

Ознайомити дітей з кольорами: червоний, жовтий, синій, зелений.

Розвивати вміння порівнювати та групувати предмети за кольором.

Стимулювати розвиток мовлення через опис кольорів предметів.

Сприяти розвитку дрібної моторики під час гри з фарбами та іграшками.

Матеріали: яскраві предмети різних кольорів (м'ячі, кубики, іграшки), фарби (червона, жовта, синя, зелена), папір для малювання, дидактична гра «Знайди колір».

Попередня робота:

Перед заняттям вихователь підготував іграшки та предмети різних кольорів, які будуть використовуватися для ігрових завдань. Діти вже мають початкові знання про кольори завдяки підготовчому етапу програми.

Хід заняття:

1. Організаційний момент (2-3 хвилини)

Вихователь збирає дітей у коло і вітається з ними.

Вихователь: «Добрий день, діти! Сьогодні ми вирушимо в подорож до чарівного світу кольорів. Ви готові?»

2. Основна частина (15 хвилин)

Вступна бесіда (3 хвилини)

Вихователь показує різні предмети одного кольору.

Вихователь: «Подивіться, я тримаю червоний м'яч. Хто може знайти в нашій кімнаті ще щось червоне?»

Після цього діти по черзі знаходять предмети відповідного кольору в кімнаті.

Гра «Знайди свій колір» (5 хвилин)

Вихователь роздає дітям кольорові кубики (червоні, жовті, сині, зелені). Потім називає колір, і діти, які тримають предмети цього кольору, повинні підняти їх вгору.

Вихователь: «Давайте подивимося, у кого є червоний кубик. Підніміть його вгору! А тепер жовтий, синій, зелений!»

Гра повторюється кілька разів для закріплення знань.

Малювання пальчиковими фарбами (7 хвилин)

Вихователь дає дітям аркуші паперу і пальчикові фарби чотирьох основних кольорів.

Вихователь: «Давайте намалюємо веселку! Спочатку обирайте червону фарбу і малюйте червоний колір. Тепер жовтий, синій і зелений».

В процесі вихователь заохочує дітей до творчості, допомагає, якщо потрібно, і пояснює, як змішуються кольори.

3. Заключна частина (3-4 хвилини)

Вихователь разом з дітьми переглядає малюнки.

Вихователь: «Подивіться, які гарні кольорові малюнки у вас вийшли! А тепер давайте пригадаємо: який це колір?» (Показує на різні фарби та предмети).

Завершується заняття похвалою дітям за їхню роботу і активність. Вихователь дає позитивну оцінку кожній дитині.

Тема заняття: «Світ кольорових кубиків»

Мета: Розвивати у дітей вміння застосовувати знання про кольори, форми та розміри в практичній діяльності, зокрема при будіванні конструкцій. Сприяти розвитку просторового мислення, дрібної моторики та уміння порівнювати предмети за різними ознаками.

Завдання:

Закріпити знання про основні кольори (червоний, жовтий, синій, зелений) та форми (круг, квадрат, трикутник).

Сприяти розвитку вміння будувати прості конструкції з кубиків, сортувати їх за кольором і розміром.

Розвивати координацію рухів та дрібну моторику під час маніпуляцій з будівельними матеріалами.

Формувати навички взаємодії у групі, заохочувати до спільної гри та будівництва.

Матеріали: кольорові кубики різних форм і розмірів (червоні, жовті, сині, зелені), картинки з простими будівлями для орієнтуру (вежі, будинки, мости), ігровий майданчик для будівництва.

Попередня робота: діти вже ознайомлені з основними кольорами, формами та розмірами. У попередніх заняттях проводилися ігри на закріплення знань про сенсорні ознаки предметів.

Хід заняття:

1. Організаційний момент (2-3 хвилини)

Вихователь збирає дітей у коло і вітається з ними.

Вихователь: «Доброго дня, маленькі будівельники! Сьогодні ми будемо створювати свій світ з кубиків. Ви готові до роботи?»

2. Основна частина (15 хвилин)

Вступна бесіда (2-3 хвилини)

Вихователь показує дітям кубики різних кольорів, форм і розмірів.

Вихователь: «Подивіться на ці кубики. Вони всі різного кольору та форми. Давайте згадаємо, які це кольори? А яка це форма?»

Діти по черзі відповідають, називаючи колір і форму кубиків.

Гра «Будуємо вежі» (5 хвилин)

Вихователь пропонує дітям розподілитися на дві групи і змагатися, хто збудує найвищу вежу з кубиків певного кольору.

Вихователь: «Ваша група будує вежу тільки з червоних кубиків, а інша — з синіх. Подивимось, у кого вийде найвища і найміцніша вежа!»

Під час будівництва вихователь допомагає дітям обирати кубики відповідного кольору та підказує, як зробити конструкцію стійкою.

Сортування за кольором і розміром (5 хвилин)

Вихователь розкладає кубики різних кольорів і розмірів та пропонує дітям їх розсортувати.

Вихователь: «Тепер давайте розкладемо кубики за кольором і розміром. Спочатку зберемо всі червоні великі кубики, а потім жовті маленькі. Хто допоможе знайти кубики відповідного кольору?»

Діти допомагають сортувати кубики, працюючи в команді.

Спільне будівництво (5 хвилин)

Вихователь пропонує дітям разом побудувати великий будинок із кубиків, використовуючи всі форми та кольори.

Вихователь: «Тепер побудуємо великий будинок для нашої іграшкової сім'ї. Нам потрібні кубики різних кольорів і форм, щоб він був красивим і міцним. Які кольори ми використаємо для даху? А для стін?»

Діти самостійно вибирають кубики і будують будинок разом із вихователем.

3. Заключна частина (3-4 хвилини)

Вихователь разом із дітьми оглядає побудовані конструкції.

Вихователь: «Які гарні вежі та будинки ви збудували! Давайте пригадаємо, які кольори і форми ми використали. Хто хоче розказати, які кубики він використовував?»

Діти діляться своїми враженнями та розповідають про свої конструкції.